

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦЦА
3 1932 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 50 [2836]

Пятніца, 10 снежня 1976 г.

Цана 8 кап.

**Масты дружбы.
СУСТРЭЧА
ПЕРАКЛАДЧЫКАЎ.**

стар. 3

Свет М. Багдановіча.

стар. 5, 16

Інтэрв'ю паэта.

стар. 6

**Паэтычная паверка.
ВЕРШЫ В. ЗУЕНКА
І Г. ПАШКОВА.**

стар. 7

**Творчая справаздача
кампазітараў братніх
рэспублік.**

стар. 9

**Спартыўны фільм.
УСЕСАЮЗНЫ
ФЕСТЫВАЛЬ У МІНСКУ.**

стар. 8

**Прэм'ера
на Украіне.**

стар. 12

**Дзве рэжысуры
адной п'есы.**

стар. 12, 13, 14

**Якім быць плакату?
НАТАТКІ З ВЫСТАВКІ.**

стар. 14

**У творчай
лабараторыі мастака.**

стар. 15

**Маладыя
спраўляюць вяселле.
ПАСЯДЖЭННЕ
«КРУГЛАГА СТАЛА»
«ЛІМА».**

стар. 10, 11

СЕМІНАР МАЛАДЫХ ЛІТАРАТАРАЎ

Сёння ў Доме творчасці імя Я. Коласа (Каралішчавічы) пачынае работу рэспубліканскі семінар маладых літаратараў. На гэты семінар запрошана моладзь з усіх абласцей Беларусі — паэты, празаікі, крытыкі, усяго 35 чалавек. Сярод іх — рабочыя і калгаснікі, журналісты і настаўнікі, студэнты. Маладыя літаратары праслухаюць лекцыі аб дасягненнях народнай гаспадаркі Беларусі, навукова-тэхнічнай рэвалюцыі, аб літаратурным працэсе, тэндэнцыях развіцця сучаснай беларускай прозы і паэзіі, пісьменніцкім май-

стэрстве. На семінары адбудуцца творчыя гурты з вядучымі пісьменнікамі нашай рэспублікі, сустрэчы з галоўнымі рэдактарамі газеты «Літаратура і мастацтва» і часопіса «Малодосць». Майстры мастацкага слова падзяляцца сваімі думкамі пра творчасць маладых. Удзельнікі семінара выступяць на літаратурным вечары ў Беларускай Інстытуце механізацыі сельскай гаспадаркі, прымуць удзел у рабоце пленума СП БССР, прысвечанага творчасці маладых пісьменнікаў, які адбудзецца 17 снежня.

УШАНАВАННЕ ПАМЯЦІ І. МЕЛЕЖА

Савет Міністраў БССР прыняў пастанову аб ушанаванні памяці народнага пісьменніка рэспублікі, лаўрэата Ленінскай прэміі Івана Паўлавіча Мележа. Дзяржкамвыду БССР і Інстытуту літаратуры імя Я. Купалы Акадэміі навук БССР даручана падрыхтаваць і выдаць у 1977—1982 гадах поўны збор твораў пісьменніка. Імя Івана Паўлавіча Мележа прысвоена бібліятэцы № 2 Гомеля і Глінішчанскай сярэдняй школе Хойніцкага раёна. Яго імя будзе насіць адна з вуліц Мінска. На вуліцы Я. Купалы на доме № 7, дзе жыў пісьменнік, будзе ўстаноўлена мемарыяльная дошка, а на магіле — помнік. Сакратарыят праўлення СП БССР вырашыў накіраваць групу пісьменнікаў на радзіму І. Мележа — у Гомель і Глінішчанскую сярэднюю школу — для правядзення творчых сустрэч з землякамі народнага пісьменніка.

СУСТРЭЛІСЯ СЯБРЫ

Моладзь дваццаці краін свету, якая вучыцца ў навучальных установах Мінска, прыняла ўдзел у вечары інтэрнацыянальнай дружбы ў парку культуры імя Чалюсцінцаў. Яго наладзіла адміністрацыя парку сумесна з гарадскім саветам па справах замежных студэнтаў і саветам дружбы

Беларускага політэхнічнага інстытута. У зале гучалі мелодыі многіх народаў, песні і маршы зб'іраючы. Хораша выступілі ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці — студэнты з В'етнама, ГДР, Лівана, Самалі, Гвінеі і іншых краін.

М. ВАСІЛЕУСКІ.

АБМЕРКАВАЛА ПРАЎЛЕННЕ

На пасяджэнні праўлення Саюза пісьменнікаў БССР абмеркавана работа Беларускага аддзялення літаратурнага фонду СССР. Доклад зрабіў дырэктар Беллітфонду В. Рабкоў, выступілі І. Шамякін, Б. Сачанка, А. Асіпенка, Н. Гілевіч, М. Ткачоў, Я. Сіпакоў. Усебакова разгледжаны пытанні аб палепшэнні работы Дома творчасці ў Каралішчавічах і будаўніцтве новага, аб умовах работы наліклінікі, аб адкрыцці кніжнай лаўкі пісьмен-

ка, аб стане будаўніцтва жылля для пісьменнікаў і інш. Абмеркаваны таксама тэматычны план 1978 года і план рэдакцыйна-выдавецтва «Мастацкая літаратура». З інфармацыяй па гэтым пытанню выступіў дырэктар выдавецтва М. Ткачоў. Свае заўвагі па выдавецкіх планах зрабілі М. Танк, І. Шамякін, Б. Сачанка, А. Асіпенка, А. Бажко, П. Панчанка, В. Вітка, Н. Гілевіч. Разгледжаны парадак

дня чарговага пленума праўлення СП БССР, які адбудзецца 17 снежня ў Доме літаратара. На абмеркаванні выносіцца пытанне «Аб выхаванні маладых літаратараў». У рабоце пленума прымуць удзел пачаткоўцы, якія знаходзяцца зараз на семінары ў Каралішчавічах, і вялікая група старшын літаб'яднанняў рэспублікі. Прэзідыум зацвердзіў дырэктарам Беллітфонду В. Рабкова, дырэктарам Дома літаратара Н. Макрышкую.

НАМЕЧАНА НА БУДУЧАЕ

Шырацца і мацнеюць сувязі беларускіх пісьменнікаў з воінамі Савецкай Арміі, работнікамі органаў аховы ўнутранага парадку. Аб тым, што зроблена ў гэтым кірунку за апошні час, гаварылі на нядаўнім пасяджэнні камісіі па ваенна-мастацкай літаратуры і ваенна-шэфскай рабоце

СП БССР яе старшыня Л. Прокша. Сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Б. Сачанка, сакратар партбюро М. Кругавых, а таксама А. Міронаў, Б. Спрычан і іншыя выказалі шэраг думак і прапанов, накіраваных на далейшы ўздым работы літаратараў па ваенна-патрыятычнаму выхаван-

ню моладзі, прапагандзе лепшых здыбыткаў беларускай літаратуры ў воінскіх часцях і сярод работнікаў органаў аховы ўнутранага парадку. На пасяджэнні распрацаваны план работы на 1977 год, а таксама вызначаны кандыдатуры для заахвочвання значкамі і граматамі за актыўную ваенна-шэфскую работу.

СВЕТ ДАБРА І СВЯТЛА

У светлы і добры свет запрашае глядача экспазіцыя работ мастака-пастаноўшчыка кінастудыі «Беларусьфільм» Ю. А. Булычова. Сустрэча з яго мастацтвам параджае ў сэрцы чалавека шчырае пачуццё радасці, акрыленасці.

Відаць, іменна гэта своеасаблівае бачанне мастаком жыцця прынявала рэжысёраў, якія працавалі над дзіцячымі фільмамі. Таму практычна ўсе пасляваенныя стужкі для дзяцей афармляліся Ю. А. Булычовым — пачынаючы ад «Дзіцячых партызанаў» і заканчваючы нядаўня завяршаным фільмам «Па сакрэту ўсяму свету».

Цікава, што персанальная выстаўка Ю. Булычова адкрылася ў Доме кіно — там, дзе амаль дваццаць гадоў назад па яго эскізах ствараўся «Міколка-паравоз», які абышоў экраны многіх краін свету.

ПЕСНЮ — НЕ РАССТРАЛЯЦЬ!

Экран пагае, але ні адзін чалавек у зале не пцвялянуўся. Глядачы фільма «Расстраляная песня» пібы зноў перажывалі імгненні палымянага жыцця яго героя — вядомага чылійскага спевака Віктара Хары, які загінуў ад рук катаў ваеннай хунты. У аснове карціны — работа маладога гродзенскага скульптара, лаўрэата прэміі Ле-

нінскага камсамола Беларусі В. Церабуна над партрэтам патрыёта. Аўтар фільма — хірург абласной бальніцы В. М. Радзіловіч умела выкарыстаў таксама кадры дакументальнай кінахронікі.

Карціна «Расстраляная песня» прызнана лепшай на аглядзе аматарскіх кінастужак Гродзенскай вобласці. Лаўрэатамі агляду таксама сталі жыхар Гродна Н. І. Раіко, які стварыў каларовы фільм «Вясна прыйшла», і іншыя. У саборніцтве ўдзельнічала звыш трыццаці фільмаў — амаль удвая больш, чым у папярэднім аглядзе. Восем лепшых работ будуць прадстаўлены на рэспубліканскі конкурс.

БЕЛТА.

НАВІНЫ З ЛІТАРАТУРНЫХ АБ'ЯДНАННЯЎ

РАЗМОВА ПРА АКТУАЛЬНАЕ

У Бялынічах адбыўся чарговы семінар пачынаючых літаратараў, членаў аб'яднання, якое працуе пры рэдакцыі раённай газеты «Зара камунізму». Сакратар Магілёўскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў БССР А. Пысін расказаў аб рабоце і выніках VI з'езда пісьменнікаў СССР і задачах на ідэйна-эстэтычнаму выхаванні маладых у святле пастановы ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю».

На семінары выступілі пісьменнік М. Шумаў, члены літаб'яднання А. Пліндоў, В. Дзервяшка, М. Радоўскі, М. Федарук, В. Хайратовіч і У. Серыкаў.

У рабоце прымалі ўдзел загадчык аддзела прапаганды і агітацыі Бялыніцкага РК КПБ В. Федарыстаў і рэдактар раённай газеты М. Падабед.

А. ВАСІЛЬЕУ.

СЛОВА ПАЧАТКОЎЦАЎ

Члены літаратурнага аб'яднання «Крыніца» і літаратурна-крытычнага гуртка Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта на сумесным пасяджэнні абмеркавалі творчасць пачаткоўцаў, вызначылі канкрэтныя мерапрыемствы, якія вынікаюць з задач у святле пастановы ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю». Планаўца разгледзець творчасць пісьменнікаў-гамляльчан, па камандзіроўках абкома камсамола наведваць ударныя будоўлі вобласці.

А. ЗЭКАЎ,
старшыня бюро літаб'яднання «Крыніца».

У К А З

Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР

Аб прысваенні ганаровых званняў Беларускай ССР творчым работнікам Беларускага дзяржаўнага ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы

За поспехі ў развіцці Беларускага савецкага тэатральнага мастацтва і актыўны ўдзел у грамадскім жыцці прысвоіць ганаровыя званні:

Заслужанага дзеяча мастацтваў Беларускай ССР Раеўскаму Валерыю Мікалаевічу — галоўнаму рэжысёру тэатра.

Заслужанага артыста Беларускай ССР Кудрэвічу Уладзіміру Уладзіміравічу — артысту тэатра.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Ф. СУРГАНАЎ.
Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Л. ЧАГІНА.

3 снежня 1976 года.
г. Мінск.

Упершыню вядомы ў краіне ансамбль «Песняры» выправіўся ў заакеанскае падарожжа. Канец семдзесят шостага года — час яго гастролі па Злучаных Штатах Амерыкі. Артысты ўспрынялі гэты маршрут як адказнае выступленне, якое павінна засведчыць плён творчых пошукаў савецкай музычна-выканаўчай школы ў галіне лёгкай музыкі на фальклорнай аснове. Гастролі маюць не толькі вялікае творчае значэнне, а і з'яўляюцца пэўнай падзеяй на шляху культурнага супрацоўніцтва паміж СССР і ЗША.

Першы канцэрт за акіянам адбыўся ў штаце Вірджынія. У зале «Мэдысан каледж» у горадзе Гарысанберг сабраліся паклоннікі жанру, якія не мелі ніякага ўяўлення пра беларускую песню наогул і яе аранжыроўку тым больш.

ЧУЦЕН ГОЛАС НАШ ДАЛЁКА

З берагоў Нёмана на берагі Місуры

З першых нумароў «Песняры» зачаравалі аўдыторыю і растапілі лёд скептыкаў: зала сатрасалася ад дружных апладысентаў. На крылах нахнення прынеслі з берагоў Нёмана і Дзвіны артысты трапяткую песню «Ой, рана, на Івана...», пранікнёную «Перапелачку», лірычна-шчырую спеведзь «У полі вярба». Слухачы ўзнямаюцца з месца і, стоячы, апладзіруюць і крычаць «біс!». Называюць па імях У. Мулявіна, Л. Баркевіча, А. Кашапарова і Іх калег. Сапраўдны творчы кантакт наладжваецца адразу ж, не пасрэдны і эмацыянальна-прыўзняты. Зала прымае публіцыстычны напал твораў лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола І. Лучанка — «Памяці Віктара Хары», «Балада аб маці», а таксама «Вераніка».

Журналісты і каментатары амерыканскіх

газет, радыё і тэлебачання назвалі вечар першага выступлення «Песняроў» на амерыканскай зямлі вечарам стурпрызаў. Не паспелі адхінуць авацыі з прычыны сапраўдных для тамашніх слухачоў адкрыццяў, як спевакі прапанавалі аўдыторыі песню У. Мулявіна «Крык птушкі» ў выкананні на англійскай мове. Зала была ўзрушана і з хваляваннем вітала гэты нумар. Апладысменты адрасаваліся і віртуознаму выкананню партыі ударных інструментаў, саксафона і дудкі (артысты А. Дзямешка, В. Місевич і Ч. Папалаўскі).

Канцэрты адбываюцца пры ўдзеле амерыканскага ансамбля «Нью крысці мінстрэла». Разам з «Песнярамі» ён уключае праграмы выконвае сумесны нумар — вядомую песню «Дарогай доўгаю». Яна

гучыць папераменна на рускай і англійскай мовах. Артыстам падцягвае зала.

Фінальны акорд вечара нагадваў музычны сімвал імкнення народаў дзвюх вялікіх дзяржаў да міру і дружбы.

Прэса і сродкі масавай камунікацыі шырока асвятляюць выступленні «Песняроў», маршрут якіх уключае гарады ў штатах Заходняя Вірджынія, Паўночная Караліна, Джорджыя, Тэнесі, Луізіяна. Сталічная газета «Вашынгтон пост» напісала пасля дэбюта «Песняроў» так: «Не здзіўляйцеся, калі да заканчэння гастролі імяны Мулявіна, Кашапарова, Тышко, Дзямешкі стануць шырока вядомымі амерыканскім слухачам».

Шматлігія прыхільнікі «Песняроў» зычаць ім далейшых поспехаў у адказным турне па заакеанскай краіне!

У КАНЦЫ мінулага тыдня ў Мінск прыехала вялікая група замежных пісьменнікаў — удзельнікаў IV Міжнароднай сустрэчы перакладчыкаў савецкай літаратуры, якая праходзіла ў Маскве і сёння заканчвае сваю работу. Гэты прыезд яшчэ раз засведчыў рост аўтарытэту і папулярнасці беларускай савецкай літаратуры ва ўсім свеце, умацаваў нашы даўнія і сталяыя сувязі, даў нам новых прыхільнікаў і сяброў.

Актыўнае супрацоўніцтва органаў Беларускага друку і прагрэсіўнага балгарскага пачалося яшчэ ў дваццатыя — пачатку трыццатых гадоў. І вось да нас завітаў былы рэдактар органа пралетарскіх балгарскіх пісьменнікаў — газеты «Рабочнічэскі літэратурен фронт», зараз вядомы паэт і перакладчык, народны дзеяч культуры Балгарыі, Герой Сацыялістычнай Працы, лаўрэат Дзімітраўскай прэміі і кавалер савецкіх ордэнаў «Знак Пашаны» і «Дружба народаў» Ангел Тодараў. Перакладзены ім і змешчаны ў гэтай газеце ў нумары ад 9 ліпеня 1930 года верш А. Александровіча «Сасна» адкрыў шляхі беларускай савецкай паэзіі ў Балгарыю.

Разам з А. Тодаравым — яго калегамі на маладому творчаму саюзу, які ён узначальвае, — Саюзу перакладчыкаў Балгарыі (дарэчы, па камандзіроўцы гэтай творчай арганізацыі ў нас нядаўна пабывалі вядомыя паэты і перакладчыкі Н. Вылчаў і А. Германуў) — В. Хінкава, Б. Місіркаў і Н. Ніколаў.

Сярод гасцей — літаратары з братніх сацыялістычных краін Румыніі, Чэхаславакіі і Югаславіі, а таксама з Грэцыі, Егіпта, Італіі, Лівана і Сірыі.

На прыездзе госці агледзелі Мінск, яго выдатныя мясціны і новабудовы, пабывалі на Выстаўцы дасягненняў народнай гаспадаркі Беларусі, у Доме-музеі і з'езду РСДРП і ў Літаратурным музеі Янкі Купалы. А по-

тым прыйшлі ў Дом літаратара, каб прыняць удзел у гутарцы за «круглым сталом».

Зарубежных літаратараў цёпла вітаў старшыня праўлення СП БССР, народны паэт Беларусі Максім Танк.

Вялікі Пушкін назваў перакладчыкаў паштовымі коньмі асветы. Гэтае ўладабленне не страціла свайго глыбокага сэнсу і ў наш час. Сапраўды, мастацкі пераклад — гэта рухаючая сіла асветы, культуры і прагрэсу ў міжнародным і сусветным маштабе.

адрыве ад братніх літаратур, падкрэсліў М. Танк. Гэтае адзінства ўмацоўваецца інтэнсіўным і апэратыўным перакладам лепшых твораў нацыянальных літаратур з аднае мовы на другую, з усіх — на рускую, якая ў Савецкім Саюзе стала мовай міжнародных зносін, магутным фактарам яднання савецкіх народаў.

Не выпадкова наша краіна займае вядучае месца ў свеце і ў справе перакладу з замежных моў. Кіраўнік пісьменніцкай арганізацыі раска-

заўсе больш шырокую дарогу ў свет. Але, вядома, хацелася б, выказаў думку сваіх калег М. Танк, каб працэс гэты развіваўся больш плённа і мэтанакіравана.

Пасля ўступнага слова М. Танка сакратар праўлення СП БССР І. Чыгрынаў пазнаёміў гасцей з прысутнымі беларускімі пісьменнікамі і перакладчыкамі.

Пачалася зацікаўленая гаворка па праблемах мастацкага перакладу.

Зарубежным перакладчыкам, асабліва тым, хто прыехаў у Беларусь упершыню, патрэбна інфармацыя пра нашу літаратуру. Яны ўважліва слухаюць дырэктара выдавецтва «Мастацкая літаратура» М. Ткачоў, пісьменнікаў Я. Семіянона, Н. Плевіча, В. Адамчыка, А. Асіпенку.

М. Ткачоў расказаў, у прыватнасці, пра найбольш значныя выданні кніг замежных аўтараў у перакладзе на беларускую мову, падзяліўся планами выдавецтва, звярнуўшы ўвагу гасцей на самабытнасць і сталасць беларускай прозы.

Гаварылася аб праблеме выбару твораў для перакладу, аб праблеме перакладчыцкіх кадраў, удзельнікі «круглага стала» абменьваліся думкамі і па многіх іншых пытаннях.

Самае, бадай, вострае пытанне — моўны бар'ер... Як яго пераадолець? Нельга не пагадзіцца ў сувязі з гэтым з Н. Плевічам, які сказаў, што ўсё пачынаецца з энтузіястаў, з канкрэтных людзей. Хочацца спадзявацца, што энтузіястаў-перакладчыкаў, захопленых беларускай літаратурай, пасля гэтай сустрэчы прыбавіцца, што яны прыкладам сваім захопяць і іншых таленавітых людзей у сябе на радзіме.

Выступаюць госці.

А. Тодараў успамінае, як ён і яго суайчыннікі Л. Стаянаў, М. Ісаеў, А. Далчаў і іншыя пачыналі перакладаць беларускую паэзію, раскавае, якая моцна зараз у іх група «беларусаў» і падкрэслівае, што справа, дзеля якой сабраліся тут перакладчыкі розных краін, — справа не толькі народная ў дастававанасці да кожнага асабіста, але і міжнародная.

Чэхаславацкі празаік і перакладчык Уд. Чарэўка паведаміў, што плённа развіваецца пераклад з беларускай мовы ў ЧССР, назваў шэраг кніг беларускіх аўтараў, якія выйшлі ў Чэхаславакіі за апошні час. Паэт і літаратуразнаўца, галоўны рэдактар сірыйскага часопіса «Зарубежная літаратура» Ахмед Сулейман аль-Ахмат гаворыць аб вялікай цікавасці, якую праяўляюць чытачы арабскіх краін да савецкай літаратуры, выказвае гатоўнасць перакладаць і друкаваць у часопісе творы беларускіх аўтараў.

Чацвёртага снежня, перад ад'ездам у Маскву для далейшай работы, удзельнікі IV Міжнароднай сустрэчы перакладчыкаў савецкай літаратуры, якія наведалі Беларусь, зрабілі экскурсію ў Музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, пабывалі на мемарыяльным комплексе «Хатынь» і Кургане Славы.

У. АНІСКОВІЧ.

СПРАВА НАРОДНАЯ І — МІЖНАРОДНАЯ

УДЗЕЛЬНІКІ IV МІЖНАРОДНАЙ СУСТРЭЧЫ
ПЕРАКЛАДЧЫКАЎ САВЕЦКАЙ ЛІТАРАТУРЫ У МІНСКУ

Больш таго, ён мае ў наш час выразны палітычны сэнс.

М. Танк гаворыць аб міжнародным значэнні перакладчыцкай дзейнасці як аб сродку збліжэння народаў, усталювання паміж імі духоўнай блізкасці, давер'я і дружбы, як аб сродку, які спрыяе аздаруленню палітычнага клімату на ўсёй планеце. Затым спыняецца на дасягненнях шматнацыянальнай савецкай літаратуры і звяртае ўвагу прысутных на тое, якую выключную ролю адыграў пераклад у яе станаўленні і развіцці. Нашы нацыянальныя літаратуры развіваліся і працягваюць развівацца ў адзіным патоку, мы не можам уявіць сваю ў

гасцям, што ў нас выдаюцца спецыяльныя часопісы, цалкам прызначаныя для публікацыі перакладной літаратуры — такія, як «Иностранная литература», украінскі «Всевіт». На гэтым жа ўзроўні ў Беларусі пачаў выходзіць перыядычны літаратурны зборнік «Далгляды», які з цягам часу мяркуецца ператварыць у часопіс. Рэгулярна друкуюць пераклады ўсе нашы газеты і часопісы, не кажучы пра тое, што выдавецтвы рэспублікі штогод выпускаюць кнігі замежных аўтараў.

І савецкая літаратура ў сваю чаргу таксама, дзякуючы дзейнасці яе сяброў і прыхільнікаў, знаходзіць

Максім Танк вітае удзельнікаў IV Міжнароднай сустрэчы перакладчыкаў савецкай літаратуры. Фота І. Паўлава.

ТОЛЬКІ ШТО ВЫДАДЗЕНА

САВЕЦКІЯ ПАЭТЫ ПРА МАЯКОўСКАГА

Так называецца зборнік, які выйшаў у выдавецтве «Советский писатель». У кнізе змешчаны выказванні 43 пісьменнікаў пра паэта-трыбуна і 159 вершаў, прысвечаных яму. Сярод аўтараў — М. Горкі, В. Брусаў, М. Ціханаў, А. Пракоф'еў, М. Рыленкаў, Д. Кугульцінаў, К. Куліеў і іншыя.

Есць у зборніку і «бе-

ларускія старонкі». Пра творчасць Ул. Маякоўскага гавораць Я. Колас і П. Броўка. Змешчаны таксама вершы П. Броўкі, П. Панчанкі, М. Танка, С. Яўсеевай.
Л. ЦІМАШЭНКА.

З ПАРТЫЗАНСКІХ БУДНЯЎ

Такі падзагалавак мае кніга Закі Нуры «И мертвые мстили», выпушчаная Татарскім кніжным выдавецтвам.

Як вядома, татарскі па-

эт Закі Нуры ў гады Вялікай Айчыннай вайны са зброяй у руках разам з беларускімі партызанамі змагаўся супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У пасляваенны час ён узаўляў разбураную народную гаспадарку нашай рэспублікі і быў удастоены звання ганаровага грамадзяніна горада Оршы.

У сваіх партызанскіх успамінах, якія адрасуюцца чытачам сярэдняга і старэйшага школьнага

ўзросту, аўтар раскавае аб баявых справах сяброў па зброі. З цеплынёй піша ён і пра юных народных мсціўцаў.

На рускую мову кнігу пераклаў М. Рафікаў.

В. СКАЛЬСКІ.

У «МОЛОДОЙ ГВАРДИИ»

Серыя «Молодые писатели» папоўнілася зборнікам Віктара Казько «Здравствуй и прощай», у які акрамя аднайменнай увайшла і апавесць «Высокосный год».

Аўтар пасляслоўя «Переступая порог...» Н. Падзорова дае высокую ацэн-

ку творчасці маладога пісьменніка. Яна ў прыватнасці піша: «...Гэтая кніга — першая, якая выходзіць у Віктара Казько ў цэнтральным выдавецтве. А значыць, пісьменнік трымае экзамен перад усеагульным чытачом. Экзамен не толькі... вынік здзейсненага, асвоенага, але і парог, за якім адкрываецца перспектыва творчасці. Пісьменнік даказаў сваё права ступіць за гэты парог».

РЭЦЭНЗУЮЦА БЕЛАРУСКІЯ ТВОРЫ

Адзінаццаты нумар часопіса «Літаратурное

обозрение» змясціў пад рубрыкай «Разборы і развагі» артыкул Генадзі Бураўкіна «Глыбокая творчасць» пра апошні твор народнага пісьменніка БССР Івана Мележа «Завей, снежань».

Вяч. Івашчанка разглядае зборнік крытычных артыкулаў Міхася Стральцова «У полі зроку». Дарэчы, гэты крытык уважліва сочыць за літаратурным жыццём нашай рэспублікі. Ён напісаны грунтоўныя артыкулы пра творчасць многіх беларускіх пісьменнікаў.

І. ФЕДАРАЎ.

ЛЮДЗІ І КВЕТКІ

Л. Левановіч спярша заявіў пра сябе як публіцыст, выдаўшы дзве кніжкі нарысаў — «Гаспадар зямлі» і «Зялёныя трохкутнік», якія вызначаліся вострай надзеяннасцю, шырэйшай і значнасцю аўтарскіх вывадаў. У праявілім жа зборніку «Мадонна з кветкаю» пісьменнік паўстаў у новай мастацкай якасці, як белетрыст.

Адразу бачыш, што тэматычны дыяпазон Л. Левановіча разнастайны і даволі шырокі, што не часта назіраецца ў пачаткоўцаў: дае сябе знаць творчы вопыт журналіста-публіцыста. У полі зроку аўтара аказваецца і тэма Радзімы, вайны, бацькоў і дзяцей; прыроды, сучаснага, вытанчанага мяшчанства і змагання за чалавечую душэўна прыгожага; каханні і чалавечай самаахвярнасці.

Падкрэслім адразу, бо гэта характэрна для Л. Левановіча: як не ва ўсіх яго апавяданнях прысутнічае — дзе ярка, а дзе ледзь адчувальна — вобраз кветкі ці дрэва як увасабленне душэўнага характара, чысціні чалавека. Тут выразна выяўляецца творчая індывідуальнасць пісьменніка: лірыка і аналітыка па мысленню. Тэмы твораў яго самі па сабе не новыя, ды распрацаваны яны па-свойму свежа, цікава.

Аднак звернемся да «Чатырох цюльпанаў» — аднаго з самых моцных апавяданняў у зборніку.

Інжынер Сяргей Журко неўпрыкмет-

ку для сябе захапіўся кветкамі: калючча рука, а пасля цюльпаны нарэшце расцвілі на згоне зімы. Сяргей падносіць кветкі жонцы ў дзень Восмага сакавіка. Але тая не радуецца, а наадварот абуралася: «У людзей святыя, як святыя... Падарункі... А

зах чалавек нечакана і «выдае» сябе, а, па-другое, «перагародка» тут мае пэўнае сімвалічнае значэнне. Пісьменнік, яго героі як бы даводзяць: людзі павінны жыць адкрыта і шчыра, неадчувана, без усялякіх «перагародак» у сваіх душах.

Такое ж дакладнае бачанне сваіх герояў аўтар дэманструе і ў апавяданнях «Дырэктар», «Антоніна лаяна», «Брытва», «Чалавек нарадзіўся», «Калі прыходзіць каханне».

Тэме людской самаахвярнасці, душэўнай дабрывы, сумленнасці і чалавечнасці прысвечаны творы «Пушок», «Старэйшая сястра». Некаторымі сваімі матывамі апавядання гэтыя паўтараюцца, дакладней — дапаўняюць адно аднаго. У апавяданнях жывуць, дзейнічаюць немаладыя ўжо дзяўчаты: Аўгіння («Пушок») і патраўная сястра Ганна Славаціна («Старэйшая сястра»). Лёс іх амаль аднолькавы: у абедзвюх жаніхі загінулі ў вайну, абедзве зведалі ўвесь цяжар вясковай мужчынскай працы, абедзве абдзелены асабістым шчасцем. Але гэта людзі такога душэўнага крою, што сваю радасць жыцця яны знаходзяць у радасці другіх. І Аўгіння, і Ганна ўсяляк дапамагаюць меншым братам і сёстрам вучыцца, уладкоўваюць свой лёс. У сваіх учынках яны падсвядома кіруюцца простым чалавечым правілам: калі не ўдалося асабістае жыццё, то няхай яно будзе лепшым у другіх.

Аўтар любіць правяраць чалавечнасць сваіх герояў на іх адносінах да людзей. Пробным каменем для іх з'яўляецца і прырода. Па тым, як ставяцца яны да яе, як вядоўзяць сябе ў ёй, мы і мяркуюем аб душэўных якасцях герояў («Высокі бераг», «Зялёны дубочак», «Помнік», «Стары вяз»).

Праўда, некаторыя творы Л. Левановіча ў многім выйгралі б, калі б пісьменнік больш давяраў свайму таленту, веданню жыцця, менш аглядаўся б на літаратуру. Бо калі ён не давярае сабе, тады і з'яўляюцца такія апавядання і навалы, як «На возеры»,

«Песня дзятла», «Помнік», «Ля станцыі Крычаў». Сюжэты іх надуманыя, яны невыразныя па ідэі, іх псуе меладраматызм і наўнасць.

Вось, напрыклад, апавяданне «На возеры». Журналіст Быліч прыехаў на возера Свіцязь. Ён катаецца на лодцы, любячы прыгажосцю прыроды, купаецца, і тым часам патроху заляцаецца да афіцыйнага Жанны, Гэта, здаецца, і ўсё, чым ён жыве. Дык што ж тады хацеў сказаць аўтар? Пра нараджэнне «курортнага» кахання?

Або абразок «Помнік». Пад час бою асколкам спарада пакалечыла маладзенькую сасонку, і баец Дарэнскіх робіць ёй перавязку. Такі выпадак, пэўна, мог мець месца ў ваенных буднях. Толькі яго трэба было падаць мастацкім словам больш проста і натуральна — так, каб мы, чытачы, паверылі ў рэальнасць гэтага выпадку. У пісьменніка ж усё атрымалася неяк слязліва і фальшыва.

Дарэчы, усе ягоныя абразкі вышаны не дужа моцна і ўпэўнена. Найярчэйшае ўражанне з іх пакідае хіба толькі «Камень».

Многія творы Л. Левановіча залішне лакалізаваны і, галоўнае, жыццё ў іх — усё на відавоку. У гэтым яны надта ж традыцыйныя. Ім нестасе другога дыхання: падтэксту, асацыятыўных разгалінаванняў думак, прытоеных пачуццёвых тонаў — усяго таго, што робіць твор больш важным, аб'ёмным, што надае яму асаблівую, падчас незразумелую прыцягальную сілу.

Хацелася б яшчэ, каб пісьменнік менш паўтараўся ў мастацкіх дэталях (адзенне ледзь не ўсіх ягоных герояў патыхае нафталінам, сонца ня зменна параўноўваецца з дыскам і г. д.), менш уживаў русізмаў («нальшунца», «пустыны бераг», «залатапаць» і інш.).

Міхась ВЫШЫНСКІ.

АД АДНЫХ КАРАНЁЎ

Кніга Т. Кабржыцкай і В. Рагойшы «Карані дружбы» (Беларуска-украінскія літаратурныя ўзаемасувязі пачатку XX ст.) адразу звярнула на сябе ўвагу тых, хто цікавіцца праблемамі культуры літаратурных сувязей, а таксама тэорыяй і гісторыяй перакладаў.

Аўтары цесна звязалі прадмет свайго даследавання з апаветнымі жыццёвымі з'явамі. Амаль кожны факт літаратурнага яднання братніх беларускага і украінскага народаў раскрыта на фоне канкрэтнай рэчаіснасці, якая яго нарадзіла або стымулявала. У сувязі з гэтым даследаванне мае канкрэтна-гістарычны характар.

Праўда, у некаторых выпадках аўтары захапляюцца і адыходзяць ад пастаўленай мэты. Напрыклад, яны, гаворачы аб сувязях Цёткі з Украінай, прыводзяць многа архіўных матэрыялаў, якія не маюць прамога дачынення да тэмы даследавання. Гэтыя каштоўныя звесткі могуць быць з поспехам уключаны ў спецыяльныя працы аб жыцці Цёткі, а ў дадзеным выпадку толькі загрузваюць работу. Гэта ж датычыць агульных разважанняў і характарыстык розных бакоў творчасці М. Вагдановіча, а таксама дэталёвых, часта да скрупулёзнасці, апісанняў беларуска-украінскага яднання

я ў галіне вызваленчай барацьбы, грамадскага і культурнага жыцця. Вядома, без такіх звестак нельга паспяхова асвятляць літаратурныя сувязі, але ўсё павінна мець пэўную меру.

Вывады і абагульненні тэарэтычнага характару ў цэлым не выклікаюць прэчанняў, акрамя хіба ацэнкі украінска-беларускіх літаратурных сувязей XIX ст. і ў першым раздзеле, і ў заключэнні аўтары падкрэсліваюць, што ў гэты час беларуска-украінскія сувязі нібыта «не праходзілі як працэс» (стар. 11, 237), што «працэс беларуска-украінскіх літаратурных сувязей яшчэ не ўзнік» (стар. 33), што гэта быў усяго толькі «час беларуска-украінскага агульнакультурнага ўзаемаазнаемлення» (стар. 12), калі беларуска-украінскія літаратурныя сувязі «вызначаліся спарадычнасцю, выпадковасцю, а адсюль і адносна нязначнай прадукцыйнасцю» (стар. 11, 237). (У апошнім выпадку выдзелена мной. — П. А.).

Гэтыя сувязі, калі верыць аўтарам кніжкі, пацвярджаюцца «хіба што» беларускай «Энеідай наыварат», створанай пад уплывам перш за ўсё «Энеіды» Катлярэўскага, і «некаторымі» творамі Ф. Багушэвіча, якія ўзніклі, відаць, у выніку знаёмства паэта з творчасцю Тараса Шаўчэнка» (стар. 12).

У сапраўднасці фактаў беларуска-украінскіх літаратурных сувязей, якія адносяцца да XIX ст., — амаль

больш. Самі аўтары работы называюць іх дзесяткамі, праўда, з галіны толькі кантактных сувязей. Але ў XIX ст. гісторыя украінска-беларускага яднання ведае ня мала і генетычных з'яў.

Акрамя «Энеіды наыварат» і некаторых твораў Ф. Багушэвіча, інтэнсіўнасць беларуска-украінскіх сувязей XIX ст. пацвярджаюць паэма «Тарас на Парнасе» (у якой вельмі выразна выяўляецца прамое і ўскоснае ўздзеянне «Энеіды» Катлярэўскага), тэатральна-драматургічная дзейнасць Дуніна-Марцінкевіча (які ў многім арыентаваўся на украінскі тэатр), у прыватнасці яго намеры «Пінская шляхта» (што з'явілася не без уплыву «Наталкі Палтаўні»). Гэта пацвярджаецца і праціненнем у беларускі фальклор песень Катлярэўскага, Шаўчэнка, Ст. Псарэўскага («За Нёман іду»), перакладам перапрацоўкай «Твардоўскага» («Пані Твардоўская») П. Гулага-Артэмоўскага, пэўным уздзеяннем Каліноўскага-публіцыста на рэвалюцыйную паэзію Шаўчэнка, а таксама цікавасцю Янік Лучыны да Украіны, яе культуры і тэатра, што адбылася ў яго творчасці на украінскую тэматыку.

З другога боку, пра інтэнсіўнасць і заканамернасць беларуска-украінскіх літаратурных сувязей у XIX ст. сведчаць пераклад на украінскую мову «Пінскай шляхты» (да гэтага часу неапублікаваны), кантакты Лесі Украінкі з Сяргеем Міржыль-

скім, што становіцца адбылася на творчай дзейнасці украінскай паэзцы, і да таго падобныя факты.

Няўжо ўсё гэта толькі «ўзаемаазнаемленне»? Няўжо ўсё гэта не з'яўляецца пралёўнем даволі інтэнсіўнага беларуска-украінскага літаратурнага яднання як заканамернага працэсу XIX ст.? Няўжо можна ўсуп'езд гаварыць пра яго «выпадковасць»? Такія «выпадковыя» фактаў і з'яў кожнай бы літаратуры імі можна толькі ганарыцца.

Аўтары не выпадкова асаблівую ўвагу ўдзялілі кантактным сувязям, да якіх адносяць і пераклады. Гэта сапраўды адзін з важнейшых відаў беларуска-украінскага літаратурнага яднання пачатку XX ст., які набыў шырокае развіццё толькі ў савецкі час. Аднак ці правамерна адносіць мастацкія пераклады толькі да кантактных сувязей? Хіба ў іх не працягваюцца намаганні ў той ці іншай меры асвоіць дасягненні літаратуры братняга народа? А калі так, то гэта ўжо і генетычныя з'явы. Вось чаму мастацкія пераклады трэба, мусіць, аднесці да кантактна-генетычных літаратурных сувязей.

Наогул Т. Кабржыцкая і В. Рагойша карыстаюцца існуючай класіфікацыяй літаратурных сувязей, падзяляючы іх на кантактныя, генетычныя і гісторыка-тыпалагічныя (стар. 4). Аднак тыпы літаратурных сувязей яшчэ канчаткова не вызначаны ў нашым літаратурна-

стве, што варта было б мець на ўвазе і аўтарам.

Можна зрабіць і менш істотныя заўвагі. На стар. 10 сказана, што «ў XVIII ст. духоўная аднасць народаў (беларускага і украінскага. — П. А.) была амаль поўнасцю перарынена». Гэта не так. У XVIII ст. сапраўды слаба развівалася літаратура, але ле сувязі з украінскай былі моцнымі. Аб гэтым сведчаць украінска-беларускія інтэрмедыі, бурлескныя вершы (тыпу «Уваскрэсення Хрыстова»), гістарычныя і лірычныя вершы і песні таго часу. Нельга згадаць і з тым, што ў пачатку XX ст. «асабістыя кантакты з'явіліся новай формай» беларуска-украінскіх культурна-літаратурных сувязей (стар. 60). Трэба памятаць, што асабістыя кантакты беларускіх і украінскіх пісьменнікаў вядомы яшчэ са старажытных часоў. Гэта не адмаўляе таго, што ў пачатку XX ст. яны набылі новыя якасці. Так трэба і пісаць пра гэта, не дамагаючыся ўсімі спосабамі выдзяляць у гісторыі беларуска-украінскага яднання пачатак XX ст. Ён і так выразна вылучаецца без якіх бы там ні было напяржак.

Калі ж глядзець у цэлым, то работа Т. Кабржыцкай і В. Рагойшы заслугоўвае ўвагі і высокай ацэнкі. Яна — новы і яркі факт паспяховага развіцця беларуска-украінскіх культурна-літаратурных сувязей у нашу эпоху.

Павел АХРЫМЕНКА,
доктар філалагічных
наук.

Сумы.

Т. Кабржыцкая, В. Рагойша. Карані дружбы. Беларуская-украінскія літаратурныя ўзаемасувязі пачатку XX ст. Мінск, Выдавецтва ВДУ імя У. І. Леніна, 1976.

У ГЭТЫ свет — у свет паззіі Максіма Багдановіча — уваходзіш найперш, як у зачарованае царства. «У зачарованым царстве» — так і назваў М. Багдановіч цыкл вершаў, якім адкрываўся першы і адзіны прыжыццёвы зборнік паэта «Вянок». І гэтае царства населена ў яго не толькі міфалагічнымі вобразамі лесуна, змяінага цара, русалак.

Ім быў для паэта ўвесь свет увогуле, усё жыццё ўвогуле, якое ён вітаў, якім захапляўся і ў якім смуткаваў, глыбока перажываючы за сацыяльную неўладкаванасць чалавека на зямлі, за сотні прычын, што прымушаюць яго пакутаваць. І ў гэтым жа зачарованым царстве летуцеў паэт аб лепшай долі чалавека, аб дасягненні ім унутранай духоўнай паўнаты, гарманічнасці, гарманічных адносін з прыродай, з грамадствам.

Чароўнасць, чудоўнасць жыцця наогул сцвярджаў вершамі цыкла «У зачарованым царстве» М. Багдановіч. Сцвярджаў ён і чароўнасць паззіі як творчасці, як плёну натхнення, узлёту чалавечай душы, трыумфу адкрыццяў, пазнання — асабліва вершамі пра лесуна, змяінага цара, якімі адкрываў характарыстычны свет аўспрымання нашых далёкіх продкаў. Але зачарованае царства даўняй паззіі, прыроды, усяго існага на зямлі было для М. Багдановіча яшчэ і такім зачарованым абсягам, які трэба адраваць, адварожваць.

Дзейсны, валявы, накіраваны на пераўтварэнне свету, лёсу чалавека, паззіі пачатак, такім чынам, абзначаўся выразна ўжо ў самых ранніх вершах М. Багдановіча, якія былі сабраны ў адзіную пазіку якраз у першым раздзеле «Вянка». Чары як цёмная сіла, як закляцце (ды і пракляцце) навісаюць тут у вершах Багдановіча над прыродай, над бацькам Нёманам як увасабленнем роднага паднявольнага краю, над аратым у гэтым краі, які не сабе пажынае плён рук сваіх з баранні, узнятай яго сахой.

Вершы «Прывет табе, жыццё на волі...», «Здароў, марозны, звонкі вечар!..», «Па-над белым пухам вішняў...» — гэта ад радаснага жыццёўспрымання, ад захаплення жыццём як крыніцай усяго прыгожага. І поруч вершы «Досі ўжо праці!..», «Перад паводкай» — абодва з закліканнямі, у прыватнасці, звернутымі і да Нёмана: «Душу выпрастуй маю!» — выпрастуй лёс чалавека на зямлі, лёс роднай краіны!..

Зачарованае царства ў М. Багдановіча — яшчэ і царства кахання. Нездарма ж і раманс «Зорка Венера ўзышла над зямлёю...» уключан быў паэтам таксама ў першы раздзел «Вянка»! І як ад вершаў, у якіх паэт імкнецца адраваць ад нягод, напасцяў родны край, чалавека-працаўніка, вектар эвалюцыі накіраваў вёў у раздзел «Вянка» «Думы» — да верша «Краю мой родны! Як выкліты богам...», так ад поўнага светлых згадак рамаса пра зорку Венеру праявілі сёння выразна бачны нам радыяльныя лініі да вершаў «Маладыя гады», «Набягае яно...», да радкоў: «Не злічыць у небе ясных зорак, не злічыць у сэрцы светлых дум...»

Але не адно святло ўладарыць у паэтычным свеце М. Багдановіча. Яно ў яго — заўсёды пераможца. На яго — усё падзеі:

**Беларусь, твой народ дачакаецца
Залацістага існага дня.**

**Паглядзі, як усход разгараецца,
Колькі ў хмарках залатых агняў...**

З гэтымі словамі Багдановіч, па сутнасці, развітаўся са сваім маладым дваццаціліцігадовым жыццём, якое з васемнаціці гадоў падточваў туберкулёз — з жыццём, якое давала так мала патолі для яго душы. Ён пачаў пісаць у шаснаццаці год. Ішоў тады год 1907. За ім наступілі гады рэакцыі — чорнай, шалёнай. Як імгненне — прасвятленне, дні новага рэвалюцыйнага ўздыму пасля лясніц падаў 1912 года. І зноў змрочная хмара — навала першай імперыялістычнай вайны. М. Багдановіч памёр 25 мая 1917 года, толькі некалькі месяцаў не дажыўшы да перамогі Кастрычніка, калі яго Беларусь сапраўды дачакалася «залацістага існага дня». Сам жа паэт, імкнучыся насустрач

яму, як паміж Сдылай і Харьбдай, плыў паміж сіламі святла і цемры, добра і зла.

Свет паззіі М. Багдановіча сваімі найасноўнейшымі вытокамі крынічыў з вуснай народнай творчасці. І ў развіцці матываў барацьбы цёмных і светлых сіл М. Багдановіч ішоў рэчышчамі народнай традыцыі. Яно дало ў выніку беларускай паззіі пачатку XX ст. непаўторнае мастацкае вырашэнне многіх тэм і вобразаў, на пашырэнне якіх М. Багдановіч як мастак быў мэтанакіраваны ў цэлым.

У беларускай паззіі дасюль мала знойдзеш паэтаў, каб іх творчасць так, як у М. Багдановіча, была напоўнена вобразамі, што сталі сімваламі роднага краю, што склалі такі арыгінальны іх супол, з якім асацыіруецца сам вобраз і лёс паэта і ў які ўваходзіш, як у заповітнік. Кожны з вобразаў існуе тут самацэнна сам па сабе, і кожны — у замкнутай мастацкай сістэме, «на кругах сваіх», у цэнтры якіх — асоба паэта з яго пошукамі, ідэйна-мастацкім ростам, узвышэннем.

бушуючай стыхіяй у адным з яго апошніх твораў Страцім-лебедзь-птач. Добрая народна-песенная зязюля накіроўвала паэту доўгіх год жыцця, а ён, рынаючыся «ў бой з жыццём», як свой ідэал выбіраў непакорнага Страцім-лебедзя, што сам, паміраючы, іншым птушкам нясе шчасце-жыццё. У блізкім прэрададні рэвалюцыі 1917 года прыйшоў да паэта гэты вобраз — такі грамадска-значны і такі, як засведчыў Змітрок Бядуля, асабісты.

Выражэннем паэтавай мары аб грамадскім дзеянні дзеля людзей, дзеля Радзімы ён быў. І глыбокім асабістым болям, што юны, хворы чалавек не пакідае пасля сябе нашчадкаў Максімавых...

Любімым часам сутак Багдановіча была не раніца, як у Янкі Купалы, а — адвечорак. Перачытайце вершы «Вечар на захадзе ў попеле тупшыць...», «Цёплы вечар, ціхі вечер, свежы стог...», «Добрай ночы, заразараніца!..», «Здароў, марозны, звонкі вечар!..», «Вечар», — і вы гэта адчуеце. Адвечорак — не як схілак дня,

вышэйшых маральных каштоўнасцей, судакрананне з якімі робіць чалавека вышэйшым, прывагаўшым і дабрэйшым душой.

Жыві і цэльнасці шунай,

Аб шыраце духоўнай дбай,—

гэта быў адзін з асноўных заветаў Багдановіча-філосафа, і духоўную шырыню чалавека ў зборніку «Вянок» паэт звязваў перад усім з узнясеннем чалавека да лучнасці красы і добра, наеднаных у адно ў вобразе мадонны.

Але сэрцавіннымі ў зборніку «Вянок» былі ўсё ж раздзелы «Думы» і «Вольныя думы» — роздум паэта аб лёсе Бацькаўшчыны, яе сыноў і дачок. Тэма Бацькаўшчыны, лёсу народа бралася паэтам у шырокіх гістарычных вяртаннях — ад летапісцаў, ад Скарыны і сярэднявечных прымхлівых знахароў да Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа. Не толькі цяжкую нядолю беларускай вёскі, селяніна-працаўніка імкнуўся асэнсаваць і адбіць паэт, але і гісторыю гарадоў і мястэчак Беларусі. І так поруч з пазікай «Стара» Беларусь становіўся ў «Вянку» цыкл «Места», у якім Багдановіч адным з першых у беларускай паззіі развіваў урбаністычную тэму, паказаў як сярэднявечны, так і ахоплены сацыяльнымі канфліктамі капіталістычны горад.

А мы яшчэ не ўспаміналі вершаў М. Багдановіча так звананага беларускага складу, што меліся складзіці пазіку «На ціхім Дунаі», робячы імя паэта звязаным і з гэтым на-новаму ўзнятым ім вобразам беларускай народнай лірыкі; не гаварылі пра пераклады М. Багдановіча на беларускую мову вершаў Гараціна, Авідзія, Шылера, Верлена, Пушкіна, Верхарна, Святагора і іншых, а гэта таксама свет яго шматграннай паззіі; не закралі паэтычных наследаванняў фальклорным і класічным узорам паззіі рускай, украінскай, скандынаўскай, іспанскай, персідскай, японскай. Ды нам тут хочацца ў заключэнне вылучыць яшчэ тры вобразы, без якіх свет паззіі Багдановіча, як храм без алтара, як неба без зор, як дарога без чалавека. Два з гэтых вобразаў — Маці-краіны і конікаў на белых конях, што лятуць вываўваць ёй лепшае будучае. Трэці — вобраз зічкі.

Вершаў пра Маці-краіну шмат у М. Багдановіча. Ён, які ў пяць год страціў маці, які трымцеў у подзіве перад красой і дабрай мадоннаў, выходзячы насустрач будучыні з лясной Беларусі, узяў з долу яе жытніх палёў не толькі сінявокі васілёк, ён узяў і меч — у абарону Маці-краіны, святла, красы, ратаў і каменяроў, гаротніц-маці і сейбітаў. Узяў напружаны вострых сацыяльных бітваў, якіх чакаў, да якіх сябе рыхтаваў, пакідаючы ў беларускай паззіі пачатку XX ст. той светлы след, які — ён ведаў — «будзе вечно живы».

След метэора, што, праразаўшы цемрадзь ночы, заўчасна гіне, пакінуў ён? Не, хоць і ў гэтым вобразе паэт увасабляў свой кароткі жыццёвы лёс. Ён пакінуў шматмерны, шматфарбны, поліфанічны, праз край населены вобразамі свет паззіі. І ў свет гэты кожны раз кожны можа ўвайсці, як у краіну вечнога свята паззіі.

Алег ЛОНКА.

ЗАПРАШЭННЕ У СВЕТА ПАЭЗІІ

Некаторыя з сучаснікаў М. Багдановіча, не разумеючы яго першых вершаў, зняважліва называлі паэта Лесуном. Ім і няўдзям было, што не знявагі вартым было тое, што аблічча маладога паэта адразу ж стала асацыяравацца з чымсьці, што было адспрадвечнага ў народнай памяці, што ўвасабляла адзіноцтва, асуджанасць на адчужанасць, на пагібель. Адзінокі, як лясун, нібы сам адчужаны, нібы сам асуджаны на пагібель, пачынаўся ў далёкім ад Беларусі Ніжнім Ноўгарадзе беларускі паэт Максім Багдановіч.

Пачынаўся як пясняр беларускіх лясоў, пушчаў; падымаўся, як пасля зімовай спячкі, гаспадар лесу, як даўно не гайсаўшае па ім рэха, песня. Сімвал ляснога краю — лясун; істота, блізкая паэту лёсам, — лясун; ажыўшая песня, краса — вымысел пушчанскага людю, — вось што такое быў лясун у маладога М. Багдановіча.

Але ён, лясун, у маладосці паэта, як у прыцемках: «Сумны, маркотны, пачынае няголасна граць». За яго постацю ў твар паэта мы яшчэ не бачым. Ён усё-такі вельмі кволы, расслаблены. І таму з ім расставіўся паэт без жалю, хоць жалем яго сэрца поўнілася.

Жалем вось гэтым: «Я, бальны, бескрыдлаты паэт...»

Бальны?.. Так. Але — ці «бескрыдлаты?»

Птушкамі Янкі Купалы былі белыя сокалы: «Падымайся з нізін, сакаліна сям'я!» — клікаў ён маладыя перадавыя сілы дарэвалюцыйнай Беларусі. У вобразе сакаліца увасобіў сёння Рыгор Барадулін — і з поўнай асновай на гэта — самога Максіма Багдановіча. Але напачатку птушкай жыцця Багдановіча была іншая — шэрая зязюля. «...Скажаш, што я жыці буду, але лепш не гавары. Бо не тое сведчыць маё сэрца, грудзі хворыя мае», — звяртаўся да яе малады паэт, да птушкі-вяхульні.

Сёння, аднак, не так поруч з гэтай птушкай-прарочніцай устае перад намі постаць М. Багдановіча. Ад сцвярдзэння добра як чыста маральнай каштоўнасці паэт эвалюцыянараў да заклікаў змагацца за дабро сацыяльнае, да паэтычных самаахвярных барацьбы за яго, такой, якую вядзе з

пара канання гаснучага сонца, хоць і такіх матывы ёсць у паззіі паэта, невыдечная хвароба якому доўгага сонечнага дня не абяцала. Адвечорак, які вабіў паэта сціпанасцю гукаў, іграю фарбаў, тым, калі хочаце, што ён стушоўваў зямныя, сацыяльныя кантрасты, што так ідаліся ў вочы ў дзённым святле і так балелі сэрцу пясняра.

Вось яны, самыя прыгожыя і самыя «балочыя» вобразы Багдановічавай песні, — ярыя, убачаныя менавіта ў дзённым святле ва ўсім сваім драматызме, адгароджаныя ад сонца, ад шчаслівай долі случыўся ткачыкі і мадонны.

«Ад родных ніў, ад роднай хаты» ў нявольніцкім случыўся ткачыкі ткаць на ўзор персідскага паясы, што сваёй красой сільнулі ў няблізім свецце. «А за акном смецца поле, сінеюць міла васількі». Для каго смецца поле, для каго сінеюць міла васількі? Не для паланянак жа! Яны, нявольніцы, паіраюць у вочы, і ў яркім сонцы, у смеху-палёў, у азаранасці іх сінімі агеньчыкамі васілёчкаў чарне для іх «край зубчаты бору!» Светлыя — цёмныя сілы, — на сутыкненні іх пабудаваны і шэдэўр лірыкі М. Багдановіча «Случыўся ткачыкі!» Чорныя сілы аднак не, не зламалі духу паланянак, не перамаглі іх. Пераможцамі над абставінамі выходзяць паланянікі, што ткуць «цвяток радзімы васілька» замест персідскага ўзору.

Родны васілёчак для іх — памяццю сэрца, сімвалам радзімы, волі, красы, красавання, — сімвалам для іх і для паэта, і цяпер ужо для ўсіх нас, беларусаў, для ўсіх людзей, што аднойчы Беларусь наведалі, што аднойчы прачыталі ці праспявалі народную песню «Случыўся ткачыкі!»

Максім Багдановіч — адзін з самых інтымнейшых беларускіх паэтаў. Разам з Янкам Купалым ён стаў заснавальнікам беларускай нацыянальнай любові, пейзажнай, філасофскай лірыкі. Каханне ў М. Багдановіча выклікае подзів і захапленне жанчынай, гімн мацярыштву, красе і дабраце, якім ён увасобіў у творах аб беларускіх мадоннах, у цыкле «Каханне і смерць». Каханне вышэй смерці: яно яе перамагае, жыццё — вечнае, і слава маці, што ідзе на смерць, на мукі, абы «жыццё дзіцёнку даць». Перад абліччам мадонны-маці паэт схіляе сваё чало як перад увасабленнем

Яшчэ параўнальна нядаўна малады гамлячаны А. Грачанікаў быў студэнтам Беларускага інстытута інжынераў чыгуначнага транспарту, вывучаў сапрама і рыхтаваў сябе да прафесіі інжынера-транспартніка.

У рэдкія вольныя ад лекцый гадзіны ён прыходзіў у рэдакцыю інстытутскай шматтыражні на пасяджэнні літаб'яднання. Між іншым, сярод студэнтаў многія пішучы вершы, і ў тым, што будучы інжынер наведаў літаб'яднанне, не было нічога незвычайнага. Але А. Грачанікава сярод пераважнай большасці яго таварышаў ужо тады вылучала адна асаблівасць — у вершах пачынаючага паэта адчувалася шчырмае пачуццё болю за кожнае паламанне дрэўца, за кожны пакалечаны вайной або жыццёвымі нягодамі чалавечы лёс...

Сёння паэт А. Грачанікаў, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі, дае інтэрв'ю спецыяльнаму карэспандэнту штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва».

жыццё сяла, другі — урбаніст, пясняр горада, трэці — «чысты» лірык і г. д. Для мяне галоўная тэма — Чалавек і ўсё, што звязана з яго асобаю. Імкненне замкнуцца ў рамках нейкай адной тэмы непазбежна вядзе да звужэння паэтычнага гарызонта аўтара. Сувязь з рабочым асяроддзем дала мне вельмі многае — магчымасць як мага лепш пазнаць Чалавека.

— Таксама ж, як і ваша камсамольская работа? Вы ж выбіраліся нават першым сакратаром Гомельскага гаркома камсамола...

— Зразумела, таму што вынікам усякай перамены роду дзейнасці, тым больш — ідэалагічнай работы, непазбежна з'яўляецца адкрыццё нейкіх новых рысаў характару людзей, якія акружаюць цябе. Мне даводзілася сустракаць людзей розных характараў і прафесій, і пазнаючы іх, я вучыўся пазнаваць самога сябе.

вень твораў, несумненна, расце, а вострых, каго мы называем геніямі, нешта не відаць... Чым вы можаце растлумачыць такі факт?

— Мне здаецца, што падобныя сцвярджэнні пабудаваны на вельмі хісткай глебе. Недарма ж гавораць, што «вялікае бачыцца на адлегласці». Пройдзе пэўны прамежак часу, і чалавецтва само вызначыць, што са створанага нашымі сучаснікамі сапраўднае, а што — недаўгавечнае. Думаецца, што нашчадкі будуць усё ж больш прыхільныя да нашага пакалення, чым сучаснікі. Што зробіш, падобныя размовы вяліся ва ўсе часы. Успомнім, што нават «Вайну і мір» Льва Талстога ў свой час аб'яўлялі ледзь не пасквілем на падзеі, апісаныя ў гэтым геніяльным творы сусветнай літаратуры.

— Калі вы закрунулі ў размове тэму развіцця сучаснай літаратуры, то, несумненна, нельга не сказаць пра

чых сродкаў і форм пабудовы вершаў? І ці не з'яўляецца гэта вынікам таго, што рэдакцыі некаторых часопісаў і газет, выдавецтваў, часам лічаць за лепшае даваць дарогу няхай і пасрэдным, але «правільным» творам?

— Цалкам з вамі згодзен. На жаль, многія нашы выданні частаю сапраўды ідуць па шляху найменшага супраціўлення, часам проста не адважваюцца ўзяць на сябе адказнасць за публікацыю нечага неардынарнага, сапраўды таленавітага. Спадзяюся, што вельмі своечасовае пастанова ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладзю» дапаможа нам навесці парадак у гэтым пытанні. Прыйдзеца шмат у чым перабудаваць сваю працу і выдавецтвам. Хіба ж можна мірыцца з такой з'явай, што творы многіх маладых таленавітых паэтаў і прозаікаў з году ў год не пападаюць у тэматычныя планы, бясконца вяртаюцца на «дапрацоўку». За ўсім гэтым звычайна хаваецца элементарная незацікаўленасць супрацоўнікаў выдавецтва ў з'яўленні на творчым небасхіле новага прозвішча.

Чамусьці амаль забыта і такая карысная форма працы з творчай моладзю, як выпраўленне літаратарамі старэйшага пакалення сваіх маладых калег у творчы шлях. А калі хто з пісьменнікаў-ветэранаў і бярэцца за гэтую пачэсную справу, у выдавецтве да іх парад прыслухваюцца не заўсёды.

Вядома, павышаная ўвага да маладых зусім не павінна ператварацца толькі ў аблягчэнне сустрэчы пачаткоўца з чытачом. Нам трэба паграбаваць ад моладзі большай самадзейнасці, самакрытычнасці, большай адказнасці перад грамадствам за ўласныя творы. Бо ў Чалавека няма меж развіцця. Ён, як і Сусвет, можа развівацца бясконца.

— Анатоць Сямёнавіч, вы пачыналі ў літаб'яднанні пры шматтыражнай газеце ВПЧТА. Ці падтрымліваеце вы цяпер кантакты з калектывам гэтай ВДУ, з камсамолам Гомельшчыны?

— Кожны раз, калі бываю ў Гомелі, я з пачуццём таго ж хвалявання, што і ў самы першы раз, пераступаю парог свайго роднага інстытута. Цікаўлюся сённяшнім жыццём студэнтаў, заглядаю ў студэнцкія Інтэрнаты, чытаю вершы на пасяджэннях таго самага літаб'яднання, што дало мне пачуццё ў жыцці. Сярод студэнтаў і выкладчыкаў гэтай ВДУ няма маладых таленавітых твораў у рэспубліканскім друку... Не парываю я адносіны і з мясцовым гарком камсамола. Заўсёды з вялікім задавальненнем прымаю ўдзел у дыспутах, якія арганізоўвае гарком. Думаю, што беларуская літаратура яшчэ ў вялікім даўгу перад моладзю. Мала і аднабока пішам мы аб ёй. Іншы раз чытаеш які-небудзь паэтычны зборнік, і ажно сум агортае — да таго ўсё правільна і гладка ідзе ў так званай «лірычнага героя». А між іншым, маладосць — гэта не толькі поспехі і адкрыцці, але і першыя памылкі, першыя сутыкненні з не заўсёды ласкавай рэчаіснасцю, першае няўдалае каханне...

— Анатоць Сямёнавіч, вы раней пачыналі гаварыць пра літаб'яднанні. Ці лічыце вы гэтую форму работы з творчай моладзю патрэбнай і карыснай?

— Можна, таму, што я сам вырас у літаб'яднанні, таму, што з іх пачыналі многія вядомыя літаратары, я лічу літаб'яднанне не толькі патрэбнай, але і найбольш удалай формай работы са здольнай літаратурнай зменай.

— І, нарэшце, пытанне, традыцыйнае для інтэрв'ю: вашы творчыя планы.

— У гэтым годзе ў Маскве, у выдавецтве «Советский писатель», у перакладзе паэта Д. Кавалёва выйшла мая першая кніжка на рускай мове «Звезды и курганы». Першая сустрэча з усесаюзным чытачом ускладае на мяне вялікую адказнасць.

Нядаўна здаў у выдавецтва «Мастацкая літаратура» рукапіс сваёй новай кніжкі на роднай мове. Увогуле, як кажуць у такіх выпадках, буду старацца працаваць яшчэ лепш...

Інтэрв'ю правёў Анатоць АУРУЦІН.

Анатоць ГРАЧАНІКАЎ:

«ВЫПРАЦОЎВАЦЬ СВОЙ ПОЧЫРК...»

— Анатоць Сямёнавіч, а ўсё ж, з чаго менавіта пачалася для вас паззія?

— Нельга сказаць, што мой шлях у літаратуру быў бязвольным. Вершы я пачаў пісаць яшчэ ў школе, пісаў іх у студэнцкія гады, але вельмі доўга лічыў свае першыя паэтычныя вопыты простым захваленнем. Хто ведае, магчыма, юнацкая проба пара так бы і засталася ўсяго толькі своеасаблівым «хобі», калі б лёс не звёў мяне з чалавекам найглыбейшай эрудыцыі і велізарнай унутранай культуры, прафесарам геадэзіі ВПЧТА С. М. Лебедзевым. Аўтар першага падручніка геадэзіі на беларускай мове, ён адначасова з'яўляўся буйным спецыялістам у галіне музыкі, выдатным літаратарам. Шмат гадоў запар С. М. Лебедзёў кіраваў літаб'яднаннем пры інстытутскай шматтыражні. Ён, можна сказаць, і «адкрыў» па мне паэта, пераканаў пісаць вершы менавіта на беларускай мове, навучыў сур'ёзна працаваць.

А потым мяне пашанцавала яшчэ раз. Я сустрэўся з такім чутым і ўважлівым настаўнікам, як паэт Мікола Аўрамчык. Колькі сяброўскіх парад, колькі ўрокаў паэтычнага майстэрства атрымаў я ад яго! Пазней М. Аўрамчык на грамадскіх асновах адрэдагаваў мой першы зборнік «Магістраль».

Мне наогул шанцуе ў жыцці па добрых людзей. Калі я пазней паступіў вучыцца на Вышэйшыя літаратурныя курсы ў Маскве, кіраўніком нашага паэтычнага семінара аказаўся выдатны савецкі паэт Аляксандр Межыраў. Мне ў той час вельмі не хапала прафесіянальных ведаў і навыкаў, і А. Межыраў шмат займаўся са мною.

— Вы атрымалі вышэйшую тэхнічную адукацыю, працавалі на Гомельскім рамонтна-механічным заводзе. Між тым, у адрозненне ад большасці паэтаў, што выйшлі з рабочага асяроддзя, у вас параўнальна мала вершаў аб працы. Чым можна растлумачыць падобную з'яву?

— Бачыце, вельмі часта даводзіцца чуць разважанні аб тым, што ў аднаго паэта галоўная тэма, скажам,

— Цяпер шмат пішучы і гавораць пра навукова-тэхнічную рэвалюцыю. Як па-вашаму, ці можна гаварыць аб нейкім узаемным пранікненні літаратуры і НТР? Інакш кажучы, калі ўплыву НТР на літаратуру, увогуле, відавочны, то ці аказвае ў сваю чаргу літаратура ўплыў на ход НТР?

— Пытанне няпростое, і каратка на яго адказаць немагчыма. Навукова-тэхнічная рэвалюцыя і ў нашым, савецкім грамадстве, у яе сувязі з жыццём, з вялікім станоўчым уплывам на ўвесь ход камуністычнага будаўніцтва, непазбежна выступае праблемай маральна-этычнага і іншага характару. І пісьменнікі не стаяць убаку ад іх вырашэння. Ужо ў гэтым мне бачыцца ўплыў літаратуры на ход НТР.

Але навука, якая рухае НТР, знаходзіцца, калі можна так сказаць, у крыжы большы выгадным становішчы, чым літаратура і мастацтва наогул. Для таго, каб спасцігнуць таямніцы навукі, ствараюцца даследчыя цэнтры, якія аб'ядноўваюць намаганні многіх спецыялістаў, у распрадзжэнні вучоных сучасныя лабараторыі, а працэс творчасці літаратара «ўдасканальваецца» немагчыма.

І ўсё ж, нягледзячы на гэта, не толькі НТР дае пісьменнікам пажытак для роздуму, але і літаратары нярэдка прыцягваюць увагу вучоных, закранаючы самыя вострыя праблемы сучаснасці. Хіба творчасць вядомага савецкага пісьменніка І. Яфрэмава, які выстаўіў у сваіх творах шэраг смелых навуковых гіпотэз, пазней пацверджаных даследчыкамі, не з'яўляецца найярчэйшым доказам уплыву літаратуры на ход НТР?

Раўнавагі паміж творчасцю і вытворчасцю, зразумела, чакаць нельга, таму што ў такім выпадку спыніцца рух чалавецтва наперад, але своеасабліва прыцэрка «духу і цела» будзе ісці заўсёды.

— Часта даводзіцца чуць выказванні аб тым, што, маўляў, наш бурны і імклівы век, які падарыў чалавецтву столькі адкрыццяў, на жаль, не можа раўняцца з векам мінулым па колькасці вялікіх асоб у літаратуры, жывапісе, музыцы. Агульны ўзро-

творчасць маладых. Гэта ж ім належыць будучыня. Ці можаце вы каго-небудзь вылучыць з «новай хвалі» маладых беларускіх літаратараў?

— Кожнае літаратурнае пакаленне вылучае сваіх лідараў. У сучаснай беларускай літаратуры плённа працуюць і паэты старэйшага пакалення і шырокае кола літаратараў, якія заявілі аб сабе ў пяцідзясятны-шасцідзясятны гады. Маладыя, як правіла, на пачатковым этапе творчасці знаходзяцца нібы ў палоне літаратурных традыцый сваіх куміраў. Галоўнае для маладога літаратара — не капіраваць почырк настаўнікаў, а настойліва выпрацоўваць свой, уласны. А здольных маладых паэтаў і прозаікаў у нас, на шчасце, шмат.

— Звяртаючыся да пытання аб узрослым «сярэдным узроўні» паэзіі, кацелася б ведаць вашу думку аб тым, чаму ў зборніках многіх паэтаў, у тым ліку і маладых, стала з'яўляцца так многа рыфмаванага гладкапісу, за якім часта зусім адсутнічае пачуццё душэўнага болю?

— Як гэта ні дзіўна, на першы погляд, але разгадка тут тоіцца ва ўзрослым агульным узроўні культуры нашага сучасніка. Пісьменнаму чалавеку, нават пазаўленаму паэтычнага таленту, не так ужо цяжка авалодаць знешнімі прыкметамі паэтычнага пісьма — рыфмай, рытмам, музычнасцю. Дарэчы, пра музычнасць. Амаль кожны верш мае пад сабою пэўную музычную аснову. Нават «белы верш», напісаны рукой вялікага майстра, валодае вельмі складанай унутранай структурай, у першую чаргу — музычнай. Музыка даўно ўвайшла ў кожны дом. Аднолю і велізарная колькасць людзей, якія спрабуюць свае сілы на музычнай і паэтычнай арэне. Сама па сабе гэтая з'ява не можа не радаваць, але на старонкі часопісаў і зборнікаў не-не, ды і «прабываюцца» аўтары, якія па сутнасці сваёй паэмамі, на жаль, не з'яўляюцца. Я ўжо не кажу пра газеты, старонкі якіх частаю проста стракацаць творамі шчырых графаманаў.

— А чаму такое адбываецца? Ці не здаецца вам, што ў нашай літаратуры становіцца малавата аўтараў, якія вядуць пошукі новых выяўлен-

Васіль ЗУЁНАК «Я ПАКІДАЮ ВАМ ЗЯМЛЮ...»

Вабруйскай зверагаспадарна прымае ў неабмежаванай колькасці коней па цане 40 кап, за адзін кілаграм шывой вагі, (Аб'ява ў газеце).

На вагі, на вагі, на вагі,
Ветэраны капітнай цягі!

Смялей, вараныя, гнядыя!
Больш хамут не намыліць шыю.

На вагі, на вагі, на вагі,
Палёў рабацягі!

Кілаграмы — вага жывая:
У вачах — туга незямная.

Дармаеды, бадзягі, —
На вагі!

Адшумела, адкаласіла
На загонах конская сіла.

Ні на ломаны грош павагі, —
На вагі!

Сёння цяга ў пашане ракетная —
То адкрытая, то сакрэтная...

На вагі, на вагі, на вагі, —
Дых займаюць маторы, як магі.

Сёння сілай адзін бензакур
Сарака вашых варты скур!

На вагі, на вагі, на вагі, —
І ніякае звагі!

Расквітайцеся з рабскаю скураю,
Даўкім потам і пылам пракуранай.

Боты, партфелі, крагі, —
На вагі!

Утаймуце пражэрлівы нораў
Чарнабурых лісіц і нораў!

Каб нафутрылі модніц раймагі, —
На вагі!

Кілаграм — па чатыры грыўні...
Спяць вятры ў скасмыленай грыве...

Дзе падкова сталёвай адвагі?
Як зямля, гайдаюцца вагі.

Кілаграм — па чатыры грыўні.
Кілаграм, капітамі грывні!

Папугаю па імені Чуня

Век дэкарацыі ўшчэнт расхістаў,
Навін не чакай ад паштарак:
Вечарам ззяла шылда «БелТА» —
Раніцай бачу: «БелТара».
Сабакаводы з'ядналіся ў клуб —
Адліта золата літар.

Яшчэ такую павесіць адну б —
І з шылдаваннем квіты!

Не грэх і нам таварыства займець,
Да моды прыслушацца чуйна.

Як я хачу твой сусвет зразумець,
Птах аўстралійскі, Чуня!..

А ты «Жраць пара» і «Дурань»
на слых

Асіліў з навукі надомнай,
Як майстар пералапачвання

Ідэй і думак вядомых.

Штодня аб адным, аб адным,
аб адным

Цвярдзіш і цвярдзіш бяздумна,
Па-блазенску рады праслыць дурным...

Ты знаеш, робіцца сумна.
Упоравень з векам сягай,
не кульгай!

Хаця і не пуп нацыі —
Чаму гэта з мовай людскай папугай

Сядзіць без арганізацыі?
Вунь канарэйкі — канцэрты даюць,
Пяюць — матыльком гальштукі.

А мы што не цэнім марку сваю?
З'яднаем, папугайшчыкі!

Да клеткі тваёй бягу з навіной,
Дзіўлюся: «Ты не расчулен?»

Крычу, вучу — паўтарай за мной:
— Ар-р-рганізуем, Чуня!

Сядзіш у хаце сваёй драцяной —
У цёплай, утульнай, сытай —

А ўсё ж ад яе патыхае турмой:
Шылда нідзе не прыбіта.

— Шылдуйся! — крычу. —
Патрабуе век.

Радасць дарэмна тоіш.
Без шылды — які з цябе чалавек?!

А можа, я штосьці не тое?..
А можа — «Дурань» —
навука дзяўбе

Забутым, зялёным болем?
А можа, нельга без джунгляў табе,

Як жаўранку нельга без поля?..
Ні чалавека, ні птушкі няма.

І песні няма таксама.
І толькі праз сон —
аж уздрыгне турма —

Аднойчы, па-свойму: «Мам!»

ВУНДЭРКІНД

У клас віжавання,
На сход свежавання,
На збор па кіпцях,
У гурток па касцях,
У фонд маслака,
На спецкурс малака, —
Усюды Барбос
Запісаў шчанюка.
Такую сістэму паспеў размахаць,
Што бедны сыноч развучыўся
брахаць.

Я пакідаю галасы —
Звінец і ўноч і ўдзень;
Я пакідаю вам лясы
Маіх трывог, надзей.
Я пакідаю вам грахі:
Грыбное без грыбніц
І Глуск глухі, дзе з-пад страхі
Не шухнуць вераб'і,
Палёў пратручаную медзь,
Касяк свінцовых рыб, —
І ўсё, каб той, надзённы, мець...

А вы інакш змаглі б?..
Я пакідаю вам правы
Мяне судзіць павек,
Крычаць, якія цацы вы.
А я? Не чалавек?
Як рыба ў помарак аб лёд
Хіба не біўся я?
Я б мог схавацца за народ.
І ўсё ж — віна мая.
Я пакідаю вам зямлю
Такой, якая ёсць,
Якую трачу і люблю

І на якой не госць.
І толькі аб адным прашу:
На гэтым рубяжы:
Каб нашай мовы весні шум
Усіх нас перажыў.

Я ПРАВОЕ КАЛОССЕ

Генодзь ПАШКОЎ

Апякло мяне белым пажарам
і зялёным агнём апякло,
дзе вільготныя тратуары
праясніліся, нібы шкло.

На паруку нядаўнім аблокам —
светлым лужынам —
крамяні,
дзень кідае неба глыбокае
на халодныя камяні.

Я ступаю
і ў звоне краплінкі
чую цяжар вясновы
зялі,
як карэнняў напятыя лінкі
распінаюць тугія камлі.

Замяцеліла,
закружыла
таямнічае стогалоссе.
Каласуе, шуміць у жылах
яравога жыцця
калоссе.

ПАВОДКА

З-пад хмары б'е
праменны лазер,
і наздраваты снег панік.
Куляецца з-за пералазу
расхрыстаны дзяцінны крык.

Ля галубінай вадакачкі
збялелы стрэлачнік застыг.

Наструнены на рокат слых:
цягнік без графіка няйначай.

Віры дымяцца,
там дзе рэкі
сышліся.
І наперакор
паміж ляшчэўнікавых гор
паводка рынула на рэйкі.

Катковы водсвітак на вешках.
Сівец на выгарцы падсох,
і чорныя, што галавешкі,
гракі раскіданы на мох.

НАВАЛЬНИЦА

Няйначай няўладка у свеце:
дымнае валакно
горад наш на дасвецці
змрокам завалакло.

Ці гэтак ад смагі задзёрла,
аж кожная тканка чуе,
паводку

луджонае горла
над вадасцёкам вяшчуе?

Дрэвы галіны каравыя
долу згінаюць ніжай.

Здаецца, сусвет
гэта лава
на струмяні наніжа.

Коршак —
нядаўна люты —
прыціхлы,
трасе крапліны.
Як родзіча,
вераб'іны
прывеціў яго закутак.

А дзень рашыўся няйначай
маланкі віць дапазна.
Гляджу — не магу пазнаць,
самотная, ледзьве не плачаш.

Пальчыкі цёпла варожаць,
уздрыгваюць не варожа.
Бездапаможна растаў
цяжар скурухі абложнай,
сэрца твайго ледастаў.

...Свет, звар'яцелы быццам,
падзелены палюсамі,
звязвае навальніца
зялёнымі паясамі.

ВЫСАКАГОР'Е

На сцежцы вятрыстай да стромаў
шурпаты граніт ірдзіцца.
Талі маладую стому
з высакагор'я,
крыніца.

Аблок ад снягоў не адрозніць,
Вуглеюць пячор правалы.
Грымучае рэха апоўзняў
рыкае на перавалы.

Абветраная кручына
шыбае валун
на схілы.

Мне страшна:
я толькі пясчына,
Ці хопіць устоіць сілы?..

Ды толькі ў цясніне —
цесна

ад дробязей,
словаў прэсных
пра цёпленькі быт,
пра надвор'е.

...Бі, камнепад, балесна:
іду у высакагор'е!

Заўтра, 11 снежня, у Палацы спорту адкрываецца VI Усесаюзнае кінафестываль спартыўных фільмаў. Мінск абраны месцам гэтага шырокага форуму, на якім прадстаўлены ўсе студыі краіны, упершыню. Арганізатарамі фестывалю з'яўляюцца Дзяржаўнае ССРСР, Саюз кінематографістаў ССРСР і Камітэт па фізічнай культуры і спорту пры Саўеце Міністраў ССРСР. Адбудзецца агляд зробленага ў галіне спартыўнай кінематографіі з мэтай уздыму ідэйна-мастацкага ўзроўню і пашырэння тэматыкі і жанравай разнастайнасці твораў, прысвечаных развіццю фізічнай культуры і спорту.

Карэспандэнт штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» В. Небышынец звярнуўся да старшыні Камітэта па фізічнай культуры і спорту пры Саўеце Міністраў ССРСР В. І. Ліўенцава з просьбай расказаць чытачам пра маюча адбыцца ў беларускай сталіцы свята спартыўнага фільма.

— Відаць, не выпадкова горад-герой Мінск абраны месцам правядзення чарговага фестывалю, — сказаў Віктар Ільіч. — Наша рэспубліка мае выдатных майстроў спорту, якія з годнасцю выступаюць на самых адназначных міжнародных спаборніцтвах. Мінскі Палац спорту і спартыўны комплекс «Раўбічы» набылі ў апошнія гады міжнародную славу як арэны буйных еўрапейскіх і сусветных спаборніцтваў. Фізікультурны рух у нас набывае з кожным годам усё больш масавы характар.

Спорт і мастацтва адчувальна ўзаемадзейнічаюць і ўзбагачаюць адзін аднаго. Асабліва блізка нам стаў эк-

ран — тэлевізійны і кінематографічны.

Беларускі дакументальны і мастацкі кінематограф ужо назапасіў доволі цікавы вопыт засваення спартыўнай тэматыкі. Нагадаю вытчам хоць бы такі прыклад: усесаюзную папулярнасць набыў мастацкі фільм рэжысёра Леаніда Мартынюка «Вялікі трамплін». Чаму? Мне здаецца, што тут аў-

ветнага спартыўнага кіно ў дакументальным жанры.

Сёлета Беларусь прадставіла на фестываль фільм тых жа аўтараў «Паядынак» («Схватка») і дакументальную стужку «Вялікая дыяганаль» сцэнарыста М. Супанева і рэжысёра В. Сукманава. Мабыць, журы зверне ўвагу і на аператарскае майстэрства Д. Зайцава, Ул. Цяслюка, А. Кляйме-

ХАЙ ПЕРАМОЖА МАЦНЕЙШЫ

тары здолелі паглыбіцца ў псіхалагічны свет падлетка, які робіць першы крок у вольны спорт. А які красамоўны факт — заваленне адразу трох узнагарод рэжысёрам дакументалістам С. Лук'янчыкам і аўтарам сцэнарыя А. Белавусавым за дынамічную і захапляючую стужку «Паліванне на золата». На папярэднім, пятым Усесаюзным фестывалі спартыўных фільмаў, на XXXI Міжнародным фестывалі ў Карфіна д'Ампеза (Італія) і на кінафоруме ў Югаславіі гэты твор адзначаны як прыкметнае дасягненне сус-

нава і Г. Кураннога, якія радуець глядачоў дакладнымі, па-спартыўнаму пісьменнымі і па-мастацку выразнымі здымкамі. Наогул кажучы, ад спартыўнага фільма заўсёды чакаец, што ён, акрамя ўсіх іншых якасцяў, мае кадры, дзе замацаваны імгненні найвышэйшага спартыўнага нападу. Такія ёсць у беларускіх стужках!

На мінскім экране ажывуць героі і вядомых ужо глядачам мастацкіх стужак, і кінематографічных навінак. Назаву некаторыя з іх — «Адзінаццаць спадзяванняў» («Ленфільм»), «Цуда з касічкамі» («Масфільм»),

«Першая ластаўка» («Грузія-фільм»), «Рынг» (Адэская кінастудыя)... Дарэчы, масфільмаўцы зрабілі свой твор на падставе фактаў спартыўнай і жыццёвай біяграфіі нашай зямлячкі, славутой Вольгі Корбут!

Сказаўшы гэта, мушу адрасаваць і папрок нашым кінематографістам. Яны яшчэ недастаткова ўважлівыя да спорту і фізічнай культуры рэспублікі. А гэта такі ўдзячны матэрыял для асэнсавання мастаком! Колькі драматычных калізій, у якіх так шчодро адкрываецца сутнасць чалавечага характару, яго блэзжэння патэнцыяльнай магчымасці, маральна-этычныя праблемы нашых дзён! Без прафесійнальнага самападману скажу, што чалавек на спартыўнай арэне і вакол яе — тое аспроддзе, якое ўбірае ў сябе і ўзбуінае некаторыя істотныя моманты, характэрныя для іншых сфер жыцця і фарміравання духоўнага свету нашага сучасніка.

Мне застаецца назваць членаў журы VI фестывалю. Побач з такімі вядомымі кінематографістамі, як рэжысёры В. Рычкоў, В. Савельеў, Ул. Цяслюк, І. Мас, Г. Асаціян, М. Ашуркаў, у ім удзельнічаюць алімпійскія чэмпіёнкі Алена Петушкова, наша зямлячка Алена Яблова, заслужаны майстар спорту ССРСР І. Яўнземе... Гэтым журы і даверана вызначыць самыя лепшыя творы. Зразумеў, яно будзе прыслухоўвацца і да адзёнакі самага эмацыянальнага і непасрэднага судзі — да глядача.

Хай і на гэтым фестывалі пануе алімпійскі прынцып: «Перамагае мацнейшы!»

АБ СПОРЦЕ? НЕ, АБ ЖЫЦЦІ!

Часам лічаць: спорт для кіно — самаіграбельны матэрыял, дакументалістам здымаць яго лёгка. Але ж мы бачылі не адзін фільм, у якім на першым плане толькі фізічнае напружанне, а філасофіі спорту, псіхалогіі асобы няма. Для аўтараў новага беларускага фільма «Вялікая дыяганаль» спартыўная тэма перш за ўсё цікавая тым, што дазваляе глыбока раскрыць духоўны свет чалавека. Сцэнарыст М. Супанеў, рэжысёр В. Сукманаў, аператар Ул. Цяслюк, кампазітар Л. Гедравічус стварылі карціну, якая выклікала цікавасць грамадскасці і ў час абмеркавання новых твораў аб'яднання «Летаніс» у Доме кіно. І ў час размовы за «круглым сталом», які быў арганізаваны Саюзам кінематографістаў БССР і творчым аб'яднаннем «Летаніс» студыі «Беларусь-фільм».

У чым жа своеасабліваць «Вялікай дыяганаль»? У гэтай кінастужцы два галоўныя героі — заслужаны трэнер ССРСР Віктар Хамутоў і майстар спорту міжнароднага класа Лідзія Горбік. Мы бачым іх у трэнерскай зале ў Мінску, у маскоўскім Палацы спорту і зноў у беларускай сталіцы. Фільм нібы падзяляецца на тры часткі: «Трэнерка», «Спаборніцтва», «Трэнерка». У кожнай частцы свой эмацыянальны настрой, свая музычная і пластычная тэма. Кампазітар Л. Гедравічус, які ўжо не раз плённа супрацоўнічаў з беларускімі дакументалістамі, і тут надзвычай дакладна акцэнтаваў кульмінацыйныя моманты дзеяння. Апераатар Ул. Цяслюк паказаў умелна не толькі не разбураць жыццёвы матэрыял і тым больш не арганізоўваць яго адпаведна сцэнарнай схеме, а прасачыць самыя летучыя праявы эмоцый герояў. Доўгія планы даюць нам магчымасць убачыць жыццё ва ўсёй падрабязнасці яго рэальнай.

...У светлым кадры — люстэрна на ўсю сціну спартыўнай залы. Да яго раптар падыходзяць дзвюхчаты, часам у ім з'яўляецца і трэнер. Дзеянне адбываецца і тут, на першым плане, і ў глыбінні кадры. В. Хамутоў адпрацоўвае з Л. Горбік дэтайнае салта. Трэнер — расказчы, вясёлы, жартуўлівы. Амаль увесь час у гэтым эпізодзе гучыць яго голас. Тут і рэплікі, што «відае» ён спартсменкам, і размова па тэлефоне з сябрам, і расказ (спецыяльна для нас) аб першай сустрэчы з Л. Горбік, калі яна

была яшчэ маленькай... Гэты расказ гучыць як андэрсаўскае казка-прытча. Сябра запрасіў В. Хамутоў паглядзець на дзвюхчаты: калі ён пазнае яе і вылучыць сярод астатніх, значыцца, — гэта яна, а калі не — звычайная дзвюхчаты. І адразу ж трэнер у «брыдкім начанці» пазнаў будучага «беллага лебедзя».

Ды ў казцы бывае шчаслівы канец, пасля чаго дзеянне больш не развіваецца. Драматургія ж будняў і святочных дзён ідзе па сваіх законах. Перамогі не вычэрпваюць усяго жыцця, ёсць і горкія моманты, і няспынная барацьба за новыя вышыні. Сцэнарыст М. Супанеў дакладна выбраў момант, які быў антымальным для здымкаў, — час падрыхтоўкі да сусветнай Алімпіяды. Калі чытаеш сцэнарыі, то бачыш, што ён створаны не па «жалезнай» схеме — аўтар, вядома, не мог прадабчыць усё павароты рэальных падзей, — аднак ён вызначыў галоўнае — своеасабліваць характараў герояў, драматургію падрыхтоўкі да спаборніцтваў, калі псіхічнае напружанне выклікаецца самай спартыўнай сітуацыяй.

Зноў і зноў адшліфоўвае В. Хамутоў з Л. Горбік дэтайнае салта, расказваючы адначасова нам аб сваім мэтадзе трэнерскага. Калі дзеці штосьці арыгінальнае прыдумваюць і прапануюць яму, ён імкнецца зразумець «тэхналогію» прыёму, «вярнуць» гэты прыём свайму выхаванцу так, каб ён быў тэхнічна лёгкім. А яму даводзіцца лаяцца на «хітрыкі». Ну, напрыклад, прыслаць самому сабе тэлеграму з просьбай выехаць кудысьці, каб даць магчымасць спартсменцы «раскавацца», самастойна выканаць складаную праграму...

Эпізод трэнеркі, зніты ў лірыка-гумарыстычнай тэпальнасці, — як бы экспацыя да цэнтральнай часткі фільма — драматычнай сцэны спаборніцтваў. Драматычнай, бо ўсякае спартыўнае спаборніцтва наогул без гэтага не абыходзіцца. Тут «вока» камеры прыкавана да твару В. Хамутова. Па яго рэакцыі, амаль няўлоўным рухам, міміцы мы разумеем усё перыпеты баратчыбы... У гэтым эпізодзе трэнер зусім не такі, якім быў раней — ён насцярожаны, сабраны, рукі то сціснуты ў кулак, то міжволі імгненна наперад — быццам хочучь падхапіць спартсменку.

І нарэшце — апафеоз, трыумфальнае выступленне Л. Горбік на вольнай

праграме. Глядачы вітаюць гімнастку, сяброўкі абдымаюць, цалуюць яе. А ён, трэнер, стаіць сабе ля п'едэсталя, на якім знаходзіцца яго вучаніца, і выглядае шчаслівым чалавекам.

Фільм можна было б назваць «дуэт». Ды не, хутчэй за ўсё — «Трэнер». Бо яе, Лідзія Горбік, тут замаля, Дамініруе псіхалагічна раскрыты вобраз Хамутова. А спартсменку мы бачым у асноўным у стане напружанай самааддачы. І толькі аднойчы на яе твары мільганула ледзь улоўная летуценная ўсешка, заскрыліся чорныя вочы. Калі трэнер паказаны ў розным эмацыянальным стане, то яна — у адным. Але адчуваеш, што гэта натура багатая, глыбокая. І, магчыма, патрэбны былі яшчэ больш тонкія, больш дасціпныя кіназапіранні, каб раскрыць асабліваць яе характару. Запамінаецца стромкая, грацыёзная постаць дзвюхчаты, яе вялікія вочы, моцна сціснутыя вусны. Яна засяроджаная, яна амаль не вымаўляе ніводнага слова. Яна працуе. Упарта, настойліва, упэўнена.

Драматургія карціны арганічна перадае развіццё дзеяння ад завязкі да кульмінацыі і развязкі. Рэжысёр В. Сукманаў не ставіць «крюкі» ў фінале. Ён быц-

тым развівае, выносіць за межы фільма гэтую музычную тэму вечнай барацьбы, руху, змагання. І таму для канцэпцыі твора, важным з'яўляецца яго адкрыты фінал.

...І зноў спартыўная зала, зноў трэнерка. В. Хамутоў гаворыць, якое важнае значэнне мае для спартыўнага калектыва (для калектыву наогул) дух чэмпіёнства. Лідзія прынесла яго сюды. А ён тут быў амаль страчаны. Дзвюхчаты не можа выканаць практыкаванне. У вачах — слёзы... Не атрымліваецца. І трэнер падбадзёрвае яе, імкнецца рассмяіць. Дарэмна! Фільм так і заканчваецца якраз на тым імгненні, калі на заглапачаным твары юнай спартсменкі бачыш надзею прасвятлення. Мы адчуваем, што там, за кадрам, працягваецца цікавае, напружанае жыццё тых, хто прымяняў сябе спорту. Дакументальны фільм «Вялікая дыяганаль» не амінуў іх у свае рамкі. Ён як бы ўзбуінуў некалькі момантаў з іх біяграфіі.

Вопыт стварэння фільма «Вялікая дыяганаль» вельмі павучальны ў сэнсе выяўлення тых магчымасцяў, якія праявілі дакументалісты ў распрацоўцы псіхалагічных партрэтаў нашых сучаснікаў. Вядома, калі чалавек захапіўся любімай справай, ён не звяртае ўвагі на памеру. Яму аператар не перашкаджае. І героі іншых прафесій могуць быць раскрыты таксама паглыблена, цікава, калі дакументалісты-аднадумцы пойдучь не ад сцэнарнай схемы да жыцця, а, наадварот, ад рэальных характараў і канфліктаў да іх экраннага асэнсавання.

Вольга НЯЧАЙ.

Кадр з фільма.

ВІЛЬНІОС сёння... Перапляценне звыклых вулачак старога горада, а побач — размах і прастора новых жылых раёнаў, бульвары і проспекты, карпусы велічных будынкаў і масты праз задуменую Нерыс.

Але гаворка пойдзе не аб чароўнай панараме, што лашчыць вока разнастайнасцю контураў і фарбаў. Сёння падарожжа наша ў свет музыкі, музыкі, што тыдзень панавала ў гасцінай сталіцы Літвы...

Увечары, 26 лістапада цудоўны тэатральны палац, быццам сатканы з тысяч і тысяч крышталічных ліхтарынаў, запрасяў да сябе аматараў балетнага мастацтва на спектакль «Эгле — каралева вужоў». Не, гэта быў не проста чарговы спектакль: у Дзяржаўным тэатры оперы і балета Літоўскай ССР сёння адбывалася ўрачыстае адкрыццё аб'яднанага пленума Саюза кампазітараў Літвы і Беларусі. Гэта, бадай, першы эксперымент такога плана, які праходзіў у нашай краіне.

Чароўная музыка Э. Бальсіса запанавала залу. Мастацкая яснасць і сапраўднае разуменне характэрна ў іх гарманічным адзінстве панавалі ў гэты незабыўны вечар. І такім чынам, беларускія кампазітары былі адразу ўведзены ў атмасферу літоўскай музыкі. Сустрэча з творчасцю Э. Бальсіса стала адным з высокіх крытэрыяў у ацэнцы з'яўленняў братняй рэспублікі, бо гэта музыка чулага да сучасных запатрабаванняў аўтара, майстра натхнёнага...

Шырокай і разнастайнай была складаная праграма аб'яднанага пленума. Канцэрты сімфанічнай музыкі ў зале Дзяржаўнай філармоніі — прагучалі творы Д. Камінскага і В. Кловы, Я. Глебава і Б. Кутавічуса, А. Мдзівані і Т. Макачынаса, Д. Смольскага, Л. Абелівіча і іншых аўтараў.

У залах Дзяржаўнай філармоніі і ў Доме работнікаў мастацтваў меламамы Вільнюса наведвалі вечары камернай музыкі кампазітараў братніх рэспублік.

Старажытная плошча Гедымінаса. Тут, дзвюх стагоддзяў, у былым кафедральным саборы размясцілася Карцінная галерэя. Вядома яна не толькі сваёй унікальнай экспазіцыяй літоўскага і заходнееўрапейскага мастацтва XV—XIX стагоддзяў, а і традыцыйнымі канцэртамі арганнай музыкі. Не выпадкова мы так часта звязваем эмацыянальна колер і музыку. Іх еднасць адчувалі яшчэ вялікія Скрабін, Чурлёніс... У той дзень пад сцяпеннямі залы лунала музыка сучасных літоўскіх кампазітараў. Выконваліся «Фрэскі» В. Барысава, «Другая саната» Г. Куправічуса, «Саната» П. Фляжынскаса, «Саната-фантазія» Ю. Юозавайціса...

На традыцыйнае свята песні ў Вільнюс звычайна прыязджаюць спевакі з усёй Літвы — ад берагоў бурштынавай Балтыкі да нясчаных пагоркаў Дзукіі, ад блакітных Зарасайскіх азёраў да ўраджайных раўнін Судувы. Святы гэтыя — непаўторныя па сваёй прыгажосці — захоўваюць і развіваюць традыцыі харавых спеваў. Хвалююць і радаснай была сустрэча шмат-

лікіх слухачоў, што ў гэты вечар запоўнілі канцэртную залу Вільнюскай дзяржаўнай кансерваторыі, з калектывам аб'яднанага хору Беларускага тэлебачання і радыё і кансерваторыі пад кіраўніцтвам заслужанага дзеяча мастацтваў БССР В. Роўды. Шчаслівая пакідалі сцэну нашы артысты. Колькі іветак, колькі шчырых і ўдзячных апладысмантаў падарылі ім тонкія і строгія знаўцы харавога мастацтва!

За час работы пленума беларускія кампазітары сустрэліся з слухачамі на буйнейшых прадпрыемствах Вільнюса. Пазнаёміліся яны і з адной з самых прыгожых мясцін Літвы — Тракайскім замкам.

І вось канцэрты закончаны. Узнікаюць разважання аб мастацтве, аб яго арыенцірах. У рабоце пленума ўдзельнічалі народныя артысты Літоўскай ССР Конрад Кавяцкас, заслужаны дзеяч

ных устаноў. На жаль, у нас такой працы пакуль што няма.

Хачу выказаць пажаданне, каб да нас у Літву прыязджалі з цыкламі лекцый беларускія музыказнаўцы. А як многа могуць даць аўтарскія канцэрты кампазітараў Беларусі ў Літве і наадварот! Наогул, наспей час распрацаваць пэўную сістэму сувязей. А яна не зводзіцца толькі да ўзаемага праслухоўвання твораў, вельмі б было добра пасля такіх сустрэч наладжваць тэарэтычныя абмеркаванні.

У час дыскусій мы пачулі шмат добрых слоў у адрас выканаўцаў. Аб'яднаны пленум паказаў, што выканаўчая культура артыстаў нашых рэспублік сёння на высокім узроўні. Некаторыя творы, праўда, прагучалі не так, як трэба, але гэта не па віне артыстаў. Напрыклад, канцэрт літоўскай сімфанічнай музыкі, у які былі ўключаны даволі складаныя творы, прайшоў з адной рэпетыцыі.

Маё меркаванне аб беларускай музы-

«Зялёная дубраванька, дождж ідзе, дождж...»
На сцэне — хор Беларускага тэлебачання і радыё.
Фота Я. ШЫШКО.

СУСТРЭЧА ПЕРШАЯ — ДРУЖБА ДАўНЯЯ

мастацтваў Літоўскай ССР Вітатас Лаўрушас, народны артыст РСФСР Міхаіл Чулакі (Масква), народны артыст БССР Юрый Семяняка, Віктар Войцік, Браніслаў Смольскі, музыказнаўцы Юозас Гаўдрымас і Арыядна Ладыгіна.

Усе яны адзначылі вялікі плён гэтага першага сумеснага музычнага форуму кампазітараў суседніх рэспублік. І сапраўды, музыка, якая гучала ў Вільнюсе ў гэтыя дні, захапляла шчырынёй тэматычнага далегляду, суладдзем народных традыцый і сучасных творчых пошукаў, яскравымі фарбамі і глыбінёй роздуму аб мінулым і сённяшнім дні братніх народаў.

Былі творы, якія прымаіся цалкам з пачуццём задавальнення; былі эксперыментальныя, што абуджалі жаданне паспрачацца. Беларуская і літоўская музыка мае адметныя асаблівасці, але яе аўтараў аб'ядноўвае здаровае разуменне адказнасці перад грамадскасцю за змест і форму музычных выказванняў.

Юозас ГАЎДРЫМАС,
акадэмік АН Літоўскай ССР,
доктар мастацтвазнаўства.

— Беларусь — адна з самых блізкіх суседак Літвы. Музычныя сувязі дзвюх братніх рэспублік існуюць з даўняга часу.

Пленум, на маю думку, прайшоў на добрым узроўні. Прыемна, што на ім былі прадстаўлены творы кампазітараў розных пакаленняў і розных творчых напрамкаў. А нашы калегі-музыказнаўцы ў нечым зрабілі больш чым мы. Кніга «Гісторыя беларускай музыкі» — выданне вялікага значэння, ёю будуць карыстацца студэнты ўсіх спецыяльных навучаль-

цы, магчыма, суб'ектыўнае. Я выхаваны на класічных традыцыях. Таму больш ярка ўражанне ў мяне пакінулі творы, дзе адчуваецца цесная сувязь з класікай. Я хацеў бы назваць Чацвёртую сімфонію Льва Абелівіча, Другую сімфонію Генрыха Вагнера, кантату «Казакія песні» Віктара Войціка, Чацвёрты канцэрт для фартэпіяна з аркестрам Дзмітрыя Камінскага, Другі канцэрт для цымбал і камернага аркестра Дзмітрыя Смольскага. Гэта творы буйных форм. У захапленні я ад канцэрта беларускай харавоў музыкі. Такія творы з поўным правам можна паказваць на любой канцэртнай эстрадзе.

На жаль, у канцэрте беларускай сімфанічнай музыкі прагучаў толькі вельмі даўні і вядомы твор таленавітага Яўгена Глебава — сюіта з балета «Мара», хоць гэты кампазітар ствараў нямаля новых буйных і цікавых твораў («Ціль Уленшпільгель», напрыклад).

А ўвогуле выснова адна: давайце сябраваць па-сапраўднаму, давайце часцей наведваць адзін аднаго і ўнягаць у нашы творчыя размовы шырокае кола слухачоў музыкі ў Літве і на Беларусі!...

Юрый СЕМЯНЯКА,
народны артыст БССР.

— Нават па тых заўвагах, якія рабіліся ўдзельнікамі пленума з прычыны адсутнасці на ім новых твораў нашых кампазітараў, можна меркаваць аб цікавасці да сучаснай музыкі братніх народаў. Зразумела, кантактам паміж намі спрыяюць усе формы масавай камунікацыі: радыё, тэлебачанне, запісы на стужку і на пласцінкі... Вядома, мы слухаем і цалкам, і ва ўрыўках новыя оперы літоўскіх калег, а яны ведаюць аб нашых навінках у галіне харэаграфічнага мастацтва. А як хут-

На здымку: (злева направа) Ю. Семяняка, Г. Глушчанка, Д. Смольскі, В. Лаўрушас (старшыня праўлення Саюза кампазітараў Літоўскай ССР), А. Ладыгіна, Э. Бальсіс і Л. Абелівіч.

Фота А. ПАЛЕНІСА.

ка робяцца здабыткамі моладзі крылатыя мелодыі масавых песень!

Наўрад ці варта шукаць механічнае падабенства або цытатныя прыклады, але можна ўпэўнена сказаць: мы вучымся адзін у аднаго. Скажам, высокая культура і дасканалая арганізацыя літоўскіх свят песні заслугоўваюць увагі з боку грамадскасці нашай рэспублікі. Мы зайздросцім актыўнаму папаўненню опернага і балетнага рэпертуару тэатраў Літоўскай ССР арыгінальнымі творами, што належаць перу вядомых майстроў і малодых кампазітараў. А як хораша гучыць у Літве духавая музыка, якая карыстаецца папулярнасцю ў вялікіх і малых гарадах рэспублікі!

Нашы калегі выказалі таксама шэраг прыемных для беларускай кампазітарскай арганізацыі заўваг аб плённым развіцці нацыянальных традыцый і сучаснай музычнай лексікі, аб даволі высокім выканаўчым узроўні салістаў і калектываў, якія прапагандуюць творчасць кампазітараў рэспублікі.

Есць у нас агульныя праблемы ў галіне выдання нот і кніг аб музыцы і кампазітарах, папаўнення фондаў гуказапісаў і пласцінак, сістэматычнага абмену інфармацыяй...

Натуральна, што ўсё гэта трапіла ў поле зроку ўдзельнікаў пленума. Ды галоўнае ўсё ж — музыка.

Госці з Беларусі парадаваліся за сваіх калег, калі пазнаёміліся з багаццем творчых індывідуальнасцей, з самабытнымі праявамі кампазітарскага разумення савету і чалавека. Мы гэта адчулі, калі слухалі сімфанічны цыкл Броніса Кутавічуса, які стварыў эмацыянальна ўражлівае палатно. Беларускія музыканты адзначылі смелае парушэнне звыклых уяўленняў аб аргане і яго магчымасцях, якое прадэманстравалі Барыс Барысаў і Гердус Куправічус. Мы адносім такі вопыт не да звычайнага эксперыменту, а да сапраўднага творчага здабытку сучаснай музыкі.

Радуе пашана і веданне нашымі калегамі народных крыніц. Яны часта звяртаюцца да фальклорных узораў, даючы ім новае жыццё. Гэта адчувалася ў квартэце Байораса, у квінтэце Бражынскаса, у «Паэме сонца» Макачынаса...

Дэлегацыя кампазітараў Беларускай ССР развіталася з Вільнюсам пад манатонны гуд снежанскага дажджу. Але ў сэрцы яны везлі дамоў водгулле сапраўднага музычнага свята.

Адбыліся асабістыя знаёмствы, завязалася дружба, усталяваліся трывалыя кантакты. Гэта таксама вельмі патрэбная ў творчасці сувязь — мастак сябрае з мастаком. І гэта, безумоўна, спрыяе развіццю нацыянальнай музыкі, якая адбываецца пры ўмове ўзаемаўзбагачэння яе з культурамі іншых народаў.

Удзельнікі пленума ў Вільнюсе, гаворачы пра надзённыя задачы творчых саюзаў, прыгадвалі гістарычныя паставы ЦК КПСС па ідэалагічных пытаннях і ўказанні XXV з'езда партыі па ідэйна-эстэтычнаму выхаванню савецкіх людзей.

У садружнасці развіваюцца інтэрнацыянальныя сувязі музычнай культуры кожнага народа краіны з культурамі ўсіх братніх рэспублік. Пленум у Вільнюсе засведчыў яшчэ раз плён такой садружнасці.

Л. КРУШЫНСКАЯ.

ГРАМАДЗЯНСКІЯ абрады. У культурным жыцці народа яны займаюць асаблівае месца. Мо таму, што большасць з іх звязана з самымі ўрачыстымі, самымі знамянальнымі падзеямі — рэгістрацыяй шлюбу, вяселлем, нараджэннем дзіцяці, атрыманнем пашпарта, провадамі ў Савецкую Армію і г. д. — сапраўднымі вяхамі біяграфіі кожнага чалавека, сям'і.

Вядома, што многія абрады існуюць на працягу стагоддзяў, з'яўляюцца неад'емнай часткай культуры народа. Але жыццё не стаіць на месцы, змены ў грамадскім, культурным укладзе краіны ўносяць свае карэктывы і ў гэтую сферу духоўнага побыту.

У аснове іх павінен быць адлюстраваны наш сённяшні дзень, наша рэчаіснасць, наша новае, сацыялістычнае светаўспрыманне. Усё гэта складае важную, неад'емную частку ідэалагічнай, выхаваўчай работы.

Адзін з найбольш масавых абрадаў — рэгістрацыя шлюбу, вяселле. Пераважна гэтай праблеме і было прысвечана пасяджэнне «круглага стала» «Літаратуры і мастацтва». У ім прынялі ўдзел пісьменнікі Васіль Вітка, Уладзімір Юрэвіч, начальнік аддзела натарыяту і загсаў Міністэрства юстыцыі БССР Т. Пятрова, загадчыкі аддзелаў загсаў абласных камітэтаў: Мінскага — М. Лапцінскі, Віцебскага — М. Грыгаровіч, Магілёўскага — Ю. Сервірог, Гомельскага — С. Прашко, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР І. Браім, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КПБ А. Мясешка, старшы метадыст Рэспубліканскага Дома народнай творчасці У. Манкевіч, рэдактар Рэспубліканскага метадычнага кабінета культасветработы Міністэрства культуры БССР А. Селязнёва, метадыст Стаўбцоўскага раённага Дома культуры М. Кудзіна.

Гаворку распачаў

В. Вітка:

— Вельмі важна, каб абрады, якія нараджаюцца ў нашы дні, былі асветлены высокім грамадзянскім пачуццём, а не ператвараліся ў казённы «рытуал». Мы павінны помніць, што нават вяселле — не вузкая сямейная падзея, а сродак маральнага, этычнага і эстэтычнага выхавання моладзі, павінна стаць з'явай грамадскага жыцця. Як добра, калі ў такой знамянальнай падзеі прымаюць удзел старшыя таварышы па рабоце, вучобе, якія надаюць гэтай сямейнай урачыстасці асаблівую значнасць. Вяселле — гэта ж экзамен на жыццё.

Вядома, было б наўна ставіць трываласць сям'і ў прамую залежнасць ад таго, як прайшла вясельная цырымонія. І ўсё ж, я думаю, нейкія элементы пэўных адносін да жыцця закладваюцца і ў час вяселля. Легкадумнасць, безадказнасць тут — не праходзяць бясследна.

Я лічу, што нам трэба часцей спраўляць вяселлі ў заводскіх клубах, дамах культуры і праводзіць іх больш прыгожа і душэўна.

Гэта, вядома, не значыць, што мы павінны адмовіцца ад народных вясельных рытуалаў, якія нясуць у сваёй аснове элементы народнай культуры, павагі да сапраўдных каштоўнасцей. Нельга, мне здаецца, ігнараваць такі цудоўны рытуал, калі маладых абсыпаюць жытам. Жыта ж заўсёды было сімвалам жыцця. Вытрымала выпрабаванне часам і тая ж дзяльба караваю. Але гэта часцей можна ўбачыць у вёсцы. Неяк мне давялося самому быць сватам на такім вяселлі і, упэўнены, у памяці гасцей і маладых яно застаецца на ўсё жыццё.

Але ж у горадзе часам вяселлі адна з нагод пакарасавацца шыкоўным застоллем, дарагім убраннем, вясельным картэжам. І ўсё...

А як, часам, сумна бывае на такім «шыкоўным» вяселлі на 100—150 запрошаных. Хоць і аркестр іграе, і тамада ёсць — гэтакі запісны вострашлоў, які частае прысутных пошласцю.

І. Браім:

— Так, добры сват робіць вяселле сапраўды эмацыянальным, змястоў-

ВЯСЕЛЬНЫ АБРАД: ТРАДЫЦЫІ І СУЧАСНАСЦЬ

Удзельнікі «круглага стала». Злева направа: В. Вітка, Т. Пятрова, А. Селязнёва, М. Грыгаровіч, Ул. Юрэвіч, А. Мясешка, І. Браім, М. Кудзіна, М. Лапцінскі, У. Манкевіч.

НЕ ТОЛЬКІ СЯМЕЙНАЯ ПАДЗЕЯ.
ЦІ ПАТРЭБНА ДЗЯЛЬБА КАРАВАЮ?
СВАТ — ПАСАДА АДКАЗНАЯ.
МУЗЫКА НА ВЯСЕЛЛІ.
ЗАГС ВЫЕХАЎ НА ПРАДПРЫЕМСТВА.

ным, шчырым і ўрачыстым святам.

Мне давялося нядаўна бабыцца ў Эстоніі, дзе пры выкананых існуюць абрадавыя намісі. Яны забяспечваюць вяселлі так званымі распараджальнікамі. Гэта людзі, якія выдатна ведаюць народныя традыцыі, умеюць арганізаваць застолле і не абы-як. З запалам, дасціпна і ў час пажартаваць і даць сур'яны наказ маладым, і зацікавіць гасцей.

Такі сват — неабходная фігура на вяселлі, там гэта разумеюць і такіх людзей спецыяльна рыхтуюць. Мы ж пра гэта не думаем.

В. Вітка:

— Я вярнуся да сваёй думкі пра вясельных музыкаў. Некалі ў вёсцы гэта былі самыя паважаныя людзі, якія рабілі гонар лобому вяселлю. У нас таксама ёсць амаль пры кожным клубе нямала самадзейных музыкантаў, спевакоў, танцораў, але чаму іх няма на вяселлях? А яны ж прадстаўляюць сапраўднае народнае мастацтва.

У. Манкевіч:

— Карыстаючыся гэтым, у гарадах манаполію на «музычнае афармленне» вяселляў трымаюць розныя саматужныя, так званыя, вакальна-інструментальныя аркестры. Яны вызначаюцца нізкай музычнай культурай, выпадковым рэпертуарам, пра што справядліва пісала ўжо «Літаратура і мастацтва». Ды толькі, сказаць пра праўду, мы не ведаем як змагацца з гэтым. Яны ж няўлоўныя, гэтыя калектывы. Трэба, відаць, каб іх узялі пад свой кантроль фінансавыя органы... Што датычыць удзелу ў вяселлях самадзейных мастацкіх калектываў, дык такая думка вельмі слушная. Ва ўсякім разе заводскую, інстытуцкую, калгасную мастацкую самадзейнасць трэба абавязкова запрашаць на вяселлі.

М. Кудзіна:

— А ў нас, на Стаўбцоўшчыне, акурат так і бывае. Вяселлі, звычайна, праводзяцца ў раённым Доме культуры. Запрашаюцца на іх абавязкова калектывы мастацкай самадзейнасці. Вы б пабачылі, як прыгожа, радасна, весела ўсё гэта праходзіць. Пачынаецца

з таго, што маладых на прыступках РДК сустракае вядучы ў нацыянальным касцюме, сустракае хлебам-салю. Звычайна ў яго ролі — артыст народнага агітэатра «Польмя». Пасля пад «Вясельны марш» Мендэльсона малады і маладыя ідуць па «жывому» калідору...

Ул. Юрэвіч:

— І тут марш Мендэльсона? Дык бо, дзіву даешся, як мы не можам без яго абысціся. Я нічога не маю супраць гэтага кампазітара, але чаму толькі ён, чаму не Рымскі-Корсакаў, не Глінка, нарэшце, не беларускія кампазітары, якія маюць нямала выдатных твораў, што падышлі б да такой падзеі? А беларускі народны меласі! Колькі ў ім выдатных мелодый — і ўрачыстых, і лірычных.

М. Кудзіна:

— А і сапраўды, мы пра гэта не думалі... Але ж паслухайце далей. Маладых абсыпаюць кветкамі дзяўчынікі а харэаграфічнага калектыву, а артысты агітэатра суправаджаюць іх да пакою шчасця, дзе праводзіцца запіс

шлюб, беларускімі велічальнымі песнямі. Першым дае наказ маладым вядучы, а потым слова бярэ загадчык загса...

В. Вітка:

— Спадзяюся, што вітае яна іх не па запісаным тэксце... Мне аднойчы давалося чуць, як такое прывітанне (дарэчы, непісьменна складзенае) чыталася па паперцы манатонным, абья-кавым голасам.

М. Кудзіна:

— Не, што вы! Наша Надзея Мікалаеўна Ніжнік—вялікай душы чалавек. Для кожнага знойдзе свае словы, якія так кранаюць душу, што ў многіх прысутных набягаюць слёзы.

Ул. Юрэвіч:

— Гэта ў раённым цэнтры. А як у самой вёсцы?

М. Кудзіна:

— Там таксама вяселлі гуляюцца вельмі маляўніча, на сапраўды народнай аснове. Тут і каравай, і старадаўнія вясельныя песні, і наказы старых маладым, і такія атрыбуты, як падкова, дуга, яловая галінка, падараныя на шчасце. Мы імкнёмся падтрымаць гэтыя традыцыі, якія ўвасабляюць лепшыя ўзоры народнага фальклору.

Т. Пятрова:

— Марыя Кудзіна ўспомніла пра загадчыцу загса ў Стоўбцах. Такіх энтузіястаў сваёй справы ў рэспубліцы няма. Можна шмат раскажаць пра Марыю Пятрашка, якая ўзначальвае Слоніцкі загс. Яна не толькі выпраўляе ў сямейнае жыццё маладыя пары, але і рыхтуе сярэбраныя і залатыя вяселлі. І ўсё гэта робіцца з надвычайнай цеплынёй, чалавечнасцю, зацікаўленасцю.

Або ўзяць Мухавецкі сельсавет пад Брэстам, дзе вясельныя рытуалы праходзяць вельмі прыгожа — у іх удзельнічае і мастацкая самадзейнасць.

В. Вітка:

— А ці не лепш загсу часам выязджаць для рэгістрацыі шлюбу на прадпрыемства?

М. Грыгаровіч:

— У Полацку, напрыклад, так і робяць. Мясцовы загс трымае сувязі з прадпрыемствамі, дзе створаны абрадавыя камісіі, якія яму дапамагаюць. Кіраўнікі прадпрыемстваў выступаюць паручыцелямі за маладых, так сказаць, у ролі пасаджонага бацькі.

Я хачу заўважыць толькі, што нельга забывацца, што ў раённым загсе працуе адзін чалавек, якому не пад сілу самому ўкараняць абрады з патрэбным размахам. На жаль, раённыя аддзелы культуры часта сталяць у баку ад гэтай справы.

М. Лапцінскі:

— А між тым, калі гаворка заходзіць аб справаздачы, дык па станоўчыя лічбы спасылаюцца і органы загса, і ўпраўленні культуры, і камсамол.

Т. Пятрова:

— Наогул, час падумаць пра стварэнне добрай матэрыяльнай базы загсаў. Пра якую ўрачыстасць можна гаварыць, калі ў памяшканне, бывае, сорамна ўвайсці. Чакаюць сваёй чаргі ў адным пакойчыку і тыя, што прыйшлі зарэгістраваць шлюб, і тыя, хто скасаваць яго...

У братняй Польшчы, напрыклад, для загсаў выпускаецца спецыяльная мэбля... Ну, а калі гаварыць пра літаратурнае, мастацкае і музычнае афармленне розных абрадаў, дык тут у нас яшчэ больш праблем.

Ужо некалькі гадоў як створаны Рэспубліканскі савет па ўкараенню грамадзянскіх абрадаў, але, на жаль, ён пакуль што работу не разгарнуў. А гэта ж менавіта ён павінен быў прыцягнуць да такой важнай справы пісьменнікаў, кампазітараў, мастакоў... У нас няма дагэтуль прыстойнага, па-мастацку зробленага сцэнарыя. Як тут ужо гаварылі, добрай сучаснай вясельнай песні... А як ча-

сам безгустоўна аформлена памяшканне, дзе рэгіструецца шлюб.

В. Вітка:

— Да гэтай справы трэба падыходзіць з вялікай адказнасцю. Не ўсякі, відаць, літаратар, мастак, кампазітар зможа аформіць абрадавы рытуал. Тут патрэбны чалавек, які добра ведае народнае мастацтва, фальклор, звычаі, сённяшнія духоўныя запатрабаванні людзей. Сцэнарый, выдуманы за пісьмовым сталом, ніякай карысці не дасць.

А. Мялешка:

— У нас амаль няма і будынкаў, спецыяльна спраектаваных для грамадзянскіх абрадаў. Нават у Мінску Дом шлюбу размешчаны ў звычайным жылым доме.

У Ленінградзе, напрыклад, тры цудоўныя Палацы шлюбу, у Вільнюсе, Кіеве, Ташкенце — таксама ёсць.

Але і добрыя памяшканні яшчэ не вырацоўваюць справы. Патрэбны адукаваныя кадры. Нават паштальёнаў у нас рыхтуюць некалькі месяцаў, а вось рэгістрацыю шлюбу даручаюць часам не вельмі дасведчаным у гэтых пытаннях людзям.

Ул. Юрэвіч:

— Мабыць, замяне ў многім і тое, што ўкараеннем абрадаў займаюцца розныя ведамствы: і культуры, і юстыцыі, і камбінаты бытавога абслугоўвання, і грамадскія арганізацыі.

Хачу падкрэсліць яшчэ адну думку: тыя негатывыя моманты, якія

маюць яшчэ месца, і пра якія тут гаварылася, вынікаюць з агульнага ўзроўню культуры і эмацыянальнай непісьменнасці некаторага часткі моладзі. Культура пачуццяў павінна выхоўвацца са школьнай парты, тады ў нас не будзе выпадкаў, калі маладыя людзі, што выходзяць у свет, падмяняюць каштоўнасці духоўныя каштоўнасцямі матэрыяльнымі. Вось адкуль гэтыя вясельныя картэжы, сталы, што ломяцца ад ежы і пітва — адно жыццё жывём, — а пазней падлік выдаткаў і, даруіце, «прыбыткаў» — у выглядзе канвертаў з грашыма.

З-за гэтай эмацыянальнай глухаты знікае тая таямнічасць, я б сказаў цнатлівасць, так уласцівыя сапраўднаму, народнаму вяселлю.

Тут выказваліся розныя думкі наконт таго, ці патрэбны уніфіцыраваны рытуал вясельнай цырымоніі. На маю думку, трэба абавязкова ўлічваць асаблівасці розных раёнаў рэспублікі. Скажам, для Палесся пры складанні вясельнага абрадаў трэба мець на ўвазе нейкія рысы побыту, характэрныя для гэтага краю, для Віцебшчыны — свае і г. д. Толькі ўсё гэта павінна быць навукова абгрунтавана, практыкай правярана. Я ведаю, што вучоныя займаюцца гэтай праблемай...

І. Браім:

— Сектар этнаграфіі нашага інстытута два гады займаўся падрыхтоўкай метадычных распрацовак сямейных і грамадзянскіх абрадаў. Выдадзены тры брашуркі: «Прысвячэнне ў грамадзянства», «Провады ў

армію» і «Дзень памінання» — дарэчы вельмі адказны акт, які сваімі карэнямі ідзе ў далёкую даўніну.

Вялікую надзею мы ўскладаем на нашых пісьменнікаў, кампазітараў, мастакоў, якія закліканы на гэтай навуковай аснове стварыць па-мастацку дасканалы сцэнарый абрадаў.

А. Селязнёва:

— У мяне на стала ляжыць сцэнарый беларускага вяселля. Але ён, відаць, не зусім адпавядае патрэбам сённяшняга дня, бо пазабавлены добрай літаратурнай і музычнай асновы. Мы плануем правесці яго на практыцы ў Кобрынскім і Карэліцкім раёнах, а потым паглядзець, што трэба дапрацаваць, дадаць, ад чаго і адмовіцца.

Чакаюць на сяле сцэнарыяў і святаў ураджаю і пасвячэння ў механізатары, і провадаў у армію і г. д.

М. Кудзіна:

— А мы самі распрацавалі рытуалы святаў першай баразны, ураджаю, пасвячэння ў механізатары і г. д. Працаўнікі сустракаюць іх вельмі добра. Скажам, свята ўраджаю ў нас праводзіцца так: удзельнікі мастацкай самадзейнасці рыхтуюць спецыяльныя касцюмы, якія ўвасабляюць якую-небудзь адну сельскагаспадарчую культуру — лён, жыта, бульбу, кукурузу і г. д. Кожная «культура» раскажае, хто і як яе вырошчваў, якіх вынікаў дамогся. Усё гэта суправаджаецца прыпеўкамі, вершамі, танцавальнымі нумарамі. А яшчэ ў гонар перадавікоў выпякаецца сем караваёў рознай велічыні. Самы большы — для пераможцы спаборніцтва, потым для таго, хто заняў другое месца і г. д.

А. Селязнёва:

— Гэта, вядома, пахвальная ініцыятыва. І ўсё ж, я лічу, рытуал такіх святаў у сваёй аснове павінен быць адзіны, праўда, з дабаўленнем нейкіх дэталей, нюансаў, звязаных з умовамі таго ці іншага раёна.

Цяпер мы плануем падрыхтоўку зборніка абрадаў Савецкай Беларусі.

Т. Пятрова:

— Але ж набыць рэкамендацыі вельмі цяжка. Я ведаю дзве працы А. Мялешкі: «Сучасныя традыцыі. Святы і абрады» і «Савецкая сямейная абрадаўная Беларусі». Іх і ўдзень з агнём не адшукаеш, бо выдадзены вельмі малым тыражом.

І. Браім:

— Сапраўды, такая літаратура вельмі необходимая, без яе не абыходзіцца. Што атрымліваецца — прафсаюзныя клубы прапануюць свае сцэнарый абрадаў, установы Міністэрства культуры — свае і г. д. А аснова ж павінна быць адна — народная.

І яшчэ. Тут шмат гаварылася пра энтузіястаў. Яны, вядома, патрэбныя ў любой справе. Але давайце падыходзіць рэальна да справы. Патрэбны людзі, якія б займаліся ўкараеннем абрадаў не толькі на грамадскіх асновах, але і па службоваму абавязку. Грамадскі савет не можа падмяніць дзяржаўную ўстанову.

Гаворка за круглым сталом, як ужо было адзначана, ішла пераважна пра рытуалы рэгістрацыі шлюбу і вясельныя абрады. Такі кірунак абмеркавання дыктаваўся, па-першае, тым, што «Літаратура і мастацтва» ў свой час паднімала менавіта гэтыя пытанні, і цяпер хацелася даць ім далейшае развіццё і, па-другое, кола праблем, звязаных з новымі грамадзянскімі абрадамі, такое вялікае, што «абгаварыць» усё за адзін раз немагчыма.

Рэдакцыя спадзяецца, што зацікаўленыя арганізацыі прымуць да ведама многія слухныя прапановы ўдзельнікаў абмеркавання і ўлічаць іх у сваёй практычнай дзейнасці.

На пачатку новага жыцця...

Фота Г. УСЛАВАВА.

Першае, што кідаецца ў вочы, — высокі памост. І пажылога веку чалавек з пасівельмі валасамі, што нібы застыў у глыбіні сцэны, на тым высокім памосце. Гэта Даніловіч (ролю выконвае В. Юрчанка), чалавек з нашага сёння, які трапіў у мясціны, дзе раней шугала полымя Вялікай Айчыннай, дзе, змагаючыся з фашыстамі, гінулі саветскія людзі. Стаіць, абапёршыся на кій, адзіны, у глыбокім задуменні. Потым, моцна накульгваючы (раны вайны не зажываюць, яны і сёння яшчэ бяліць, «крыватоцаць»), рушыў з памосту ўніз, некалькі разоў ударыў у зван. Усё адно як выклікае ён у памяці сяброў і паплечнікаў на змаганні на баявую паверку. І яны адзіны за адным з'явіліся — Нісцюк, Мікола Сом, Сініца, Любамір Кавачак, іншыя героі. Выстраіліся франтальна. Сярод салдат, у цэнтры, стаў хлапчук — Васілёк Шпачок, асноўны герой драматычнага твора.

Заўважым, твора, які напісаны даўно і на сцэнах нашай рэспублікі не ставіўся. Львавіне ж пасля поспеху ў іх «Гаўрошаў Брэсцкай крэпасці» вырашылі даць жыццё і «Шпачку» А. Махнача.

...Васілёк і кожны з салдат па чарзе адрапартавалі Даніловічу, пры якіх акалічнасцях сустракаў смерць...

Пралог спектакля закончыўся, а тыя, хто ажыў у памяці Даніловіча, засталіся на сцэне. Толькі цяпер перад намі — партызанскі лагер, што месціцца ў лесе, у акружэнні і пад прыкрыццём векавечных дрэў. Дзед Мікола Сом, гэты народны мудрац, ролю якога іграе М. Коган, складае пісьмо Гітлеру. Яму пачынаюць дапамагаць партызанкі, усё больш актыўна ўключаючыся ў гэтую зусім незвычайную для іх справу. Зазначым, што Алесь Махнач у супрацоўніцтве з тэатрам стварыў новы варыянт п'есы, дзе былі ўлічаны творчыя асаблівасці і памкненні менавіта ўкраінскага калектыву. Так з'явілася, напрыклад, сцэна складання паштатнага лістача. Тут некалькі мінуволі на памяць прыходзіць рэпінаўская карціна «Запарожцы пішучы пісьмо турэцкаму султану». Праўда, у спектаклі няма такой, як у карціне, сакрацісці і

гарэзнага буйства фарбаў. Сцэна іграецца эмацыянальна больш стрымана. Ды рысы нягаснага свабодалюбства, непакорнасці, народнай вольніцы і невычэрпнага гумару, дасціпнасці ў ёй адчуваюцца выразна і па-тэатральнаму ўражліва.

Эпізод, які разыгрываецца вельмі нязмушана, натуральна, рэзка абрываецца на сваёй, бадай, самай высокай у спектаклі камедыйнай ноте. З'яўляецца ўзрушаны камандзір дыверсійнай групы Мікалай Іванавіч (гэты вобраз стварае В. Харашун), і ў людзей амаль імгненна гасне заліўскі смех, знікае з іх твараў гарэзна

спектакля: ад вірлівай штодзённай рэчаіснасці, звычайнага побыту — да героіка-рамантычнай узніскасці, высокай грамадзянскай пафаснасці.

Маці ўсё ведае і ўсё разумее. І адно вымаўляе: сын?! У гэту фразу ўкладваецца столькі пачуццяў, што цяжка выказаць іх словамі. Тут і матчына трывога, душэўны боль, тут і разуменне абавязку, нават гонар...

Надзея Пятроўна ступіла з дарогі, фактычна даючы сваё благаслаўленне, і партызанкі рушылі наперад. Яны

ПРАЧЫТАНА ЎКРАЇНСКІМІ СЯБРАМІ

ПЕСА «ШПАЧОК» А. МАХНАЧА У ЛЬВОЎСКІМ УКРАЇНСКІМ
ТЭАТРЫ ЮНАГА ГЛЕДАЧА ІМЯ М. ГОРКАГА

ўсмяшка. На гэтых тварах цяпер — баявая суровасць. Усё, разумеючы адказнасць задачы, па-вайсковому падцягваюцца. А задача цяжкая, небяспечная — неабходна зняць на чыгуныці вартавых і падарваць фашысцкі эшалон.

У дарогу выпраўляюцца трое — сам камандзір Мікалай Іванавіч, яго сын Васілёк Шпачок (артыст А. Майстрэнка) і чэх Любамір Кавачак (артыст А. Кузьменка). Яны пакінулі партызанскі лагер і, узнімаючыся на памост, пайшлі ўгору. І тут якраз на іх шляху, ці то перагароджваючы сцяжыну, ці то прыкрываючы сваім целам партызан, паўстала жанчына. Гэта Надзея Пятроўна, жонка Мікалая Іванавіча, маці Васіляка. У артысткі А. Сялярэнкі яна самая звычайная, як іх тысячы і тысячы. І адначасова зусім незвычайная. Велічная, манументальная. Жанчына і Маці ў самым высокім значэнні гэтых слоў, з вялікай літары.

Зноў імклівая змена танальнасці

ўсё больш і больш аддаляюцца. А Надзея Пятроўна, хударлявая, невысокая, безбаронная ў сваім мацярынскім горы, нібы скамянелая, усё стаіць, доўга-доўга ўзіраючыся ў той бок, куды пайшлі яе самыя дарагія, самыя родныя людзі на свеце.

Шкада, што эпізоды сустрэчы партызан з фашыстамі, падрыхтоўка і ўзрыў нямецкага эшалона маюць даволі банальны характар. І ў спектаклі яны атрымаліся вельмі традыцыйныя. На такім фоне выгадна можна вылучыць сцэну фашыстаў і нямецкага старасты Казяўкіна з дзедам Пракопам.

Падзеі ў творы такія. Немцы заўважылі ўзрыўчатку, якую паклалі пад рэйкі партызан. Пусціўшы папераджальную ракету, каб не наехаў цягнік, яны павінны размініраваць чыгунку. Гэта зрабіць загадваюць паслугачу і халую старасту. Той жа, каб не падарвацца, перакладае справу на дзеда Пракопа, які мае даўні вопыт абяшходжвання мін.

І вось на чыгунку прывозяць старога селяніна. Зноў жа вобразы немаў традыцыйныя, акрэсленыя самымі агульнымі рысамі, як і вобраз старасты, хоць трэба адзначыць, што акцёр Б. Трыус у ролі Казяўкіна вельмі пластычны і «працуе» на сцэне з поўнай аддачай. А дзед Пракоп — гэты вобраз у спектаклі стварае А. Янчукоў — рэзка вылучаецца, так сказаць, са свайго акружэння. Вылучаецца чалавечай індывідуальнасцю, сваёй самабытнасцю. Ён вельмі добра адчувае зямлю, пастаянна жывіцца яе сокамі, якія ўвесь час даюць дзеду сілу. Сцэнічны вобраз, напачатку заўважаны як самы зямны, бытавы, з выразнымі адзнакамі не столькі беларускага, колькі ўкраінскага каларыту ў характары, у паводзінах, неўзабаве пераводзіцца ў героіка-рамантычны план.

Дзед Пракоп, кідаючы выклік фашыстам, нібы распраўляе плечы, атрасае з іх пражытыя гады. Ён адчувае незвычайны прыліў энергіі, на нашых вачах як бы становіцца асілкам. І ў сваім подзвігу ён велічны, гэты дзед, манументальны.

...Баявая аперацыя нарэшце выканана — узарваны фашысцкі цягнік. Але яна каштавала дарага — загінуў дзед Пракоп, загінулі Мікалай Іванавіч і Любамір Кавачак.

Вяртаецца з задання ў лагер Шпачок. Вяртаецца адзіны. Зноў ён на высокім памосце, ідзе па той самай сцяжыне. І зноў сустракае яго Маці. Мабыць, не спала, не ела, глядзела і глядзела ўдалеч, лавіла кожны шорах. І несуднаму яе гору няма мяккі, жаночае сэрца ад роспачы ледзьве не разрываецца на кавалкі. Але гэтак сваё гора яна трымае маўкліва, мужна. Спектакль, у якім перад гэтым ішла банальна-дэтэктывная сцэна, хутка набірае высокі эмацыянальны тон, імкліва ўзнімаецца ў сферу глыбокага драматызму.

У спектаклі ёсць эпізод са свечкай, які з'яўляецца своеасаблівай парафразавай вядомага верша А. Бялевіча «Смерць Маланні». Люба нясе запаленую свечку. Агонь асвятляе бледныя яе твар, полымя ўвесь час дры-

У ТВОРЧЫХ эксперыментах і дыскусіях у Беларусі складаецца ўстойлівая з'ява — маладая рэжысура. «Галоўныя» і «чарговія», якія прайшлі курс навучання ў Беларускай дзяржаўнай тэатральна-мастацкай інстытуце, атрымліваюць вялікія магчымасці выявіць сваё разуменне сучаснага мастацтва рэжысуры. З'ява на-

Такія героі спектакля ў Магілёве.

бывае індывідуальныя рысы. Ва ўсіх тэатрах рэспублікі ёсць спектаклі адметныя, таленавітыя, нават і ўнікальныя. Асвойваючы вопыт калег у тэатрах Масквы і Ленінграда, братніх рэспублік, за рубяжом, маладыя шукваюць свае шляхі. І адна і тая ж п'еса ў розных тэатрах — гэта розныя спектаклі.

Гутарка тут і пойдзе пра такія — пастаўленыя на п'есе азербайджанскага драматурга Махсуда Ібрагімбекава «За ўсё добрае — смерць». Адзіны ідзе на сцэне Беларускага рэспубліканскага тэатра юнага гледача ў пастаноўцы Міхаіла Кавальчыка, другі — у Магілёўскім абласным драматычным тэатры ў рэжысуры Юрыя Міроненкі.

П'еса, створаная на аснове аднайменнай аповесці, расказвае пра шасцікласнікаў, Чацвёра дзяцей заблудзіліся на турысцкім маршруце і трапілі ў пячору, дзе ў гады Айчыннай вайны адбылася тэмнічал трагедыя. П'еса пра шасцікласнікаў — натуральная прывілей тэатра юнага гледача; яна ж у дарослым тэатры — эксперымент, бо тут і знайсці адрозны чатырох антрэ на ампула травесці не так проста.

Наша нянавісць да вайны пералітаецца з нянавісцю да насілля наогул. Гэта асноўная праблема п'есы, яна і ўхвалявала тэатры. Далюўнішый тэкст некаторымі сцэнамі з аповесці, Ю. Міроненка зрабіў сваіх герояў дарослымі. Тут ім па васемнаццаць. Трох хлопцаў і дзяўчыну іграюць маладыя акцёры, якія зусім нядаўна пераступілі гэты ўзрост. Адапаведна змяніліся акцэнтны твора. Паводзіны школьнікаў — у Мінску. Паводзіны юнацтва і ўспрыняцце юнацтва — у Магілёве. Вядома, пяць гадоў у жыцці стала чалавек мала адметныя знешнімі гадзямі. Чым чалавек маладзейшы, тым больш прыкметныя кожны месца і дзень яго жыцця. Гэта не толькі фізічныя перамены, гэта і вельмі сур'ёзныя вежы маральнага ўзмужнення. У абодвух спектаклях мы назіраем набываць героямі новых духоўных нашоўнасцей.

У Мінску і Магілёве гледача сустракае адкрытая, без заслоны, сцэна. У тэатры юнага гледача велізарная плашччалатка, якая цягнецца на класнікі. Мудрагеліста сцягнута, ахутаная дымам, яна нагадвае горы, у якіх заблудзіліся бакінскія школьнікі Марат Багіраў, Кама Хундава, Сабір Мамедаў і Алік Вагірбекаў. Складкі плашччалаткі будучы ў час спектакля мяняць абрысы, адкрываючы новыя закутныя п'ячоры. Сцэнаграфія Яўгена Волкава. У магілёўскім тэатры на фоне чорных драпіровак зверху звісаюць чатыры вузлаватыя канаты. Калі пачнецца спектакль, мы зразумеем, што яны і частка альпінісцкага рыштунку, і шыбеніцы, і лініі лёсу герояў, і сімвалы аднавання і раз'яднання.

І тут і там будучы масіўныя металічныя варты — варты смерці і варты да сонца. І тут і там у маленькім калодзежкі забішчыць жывая вада. На пярэднім плане чатыры рукаві. Пачынаючы абодва спектаклі, героі надзеюць іх на плечы. У Магі-

лёве каля кожнага рукава прыкметы іх уладальнікаў: келачка Сабіра, якую ён нізка нацягвае на бровы, транзістар Марата і матрошка-невалішка Камы. «Мелодыя Камы», чыстая дзясочая нота, пастаянна прысутнічае ва ўсіх мужчынскіх спрэчках.

Гранічна ўмоўная сцэнаграфія Марка Волахава ў Магілёве мае дзве рэалістычныя дэталі — крыніцу з жывой вадой і сапраўднае шкло, якое ў фінале разаб'е Марат, ратуючы таварышаў.

Пакуль у Мінску нашы героі будуць тлумачыць гледачам, як і чаму яны сюды трапілі, у Магілёве адразу ж пачнецца схватка Сабіра з Алікам. Саперніцтва пачалося даўно, але з першай жа рэлікі яны ўхопяцца за канаты і будуць перакідаць іх адзін аднаму. Пас, яшчэ пас! Канаты разгойдваюцца ўсё больш трывожна. І першая нота застарэлай і павырашанай спрэчкі прыкавала да сцэны ўвагу глядзельнай залы. Шасцікласнікі пры гуках грому схваваюцца ад навалішчы...

У Магілёве хлопцы і Кама пачнуць узбірацца на канатах уверх, разгойдваючы і працягваючы спрэчку аб правах на ўладу «моцнага чалавека».

Тым часам у Мінску разгортваецца прыгодніцкі сюжэт. Дзеці даследуюць п'ячору, знаходзяць астанкі загінуўшых гітлераўцаў. Шчыра паховаюцца, шчыра хваляюцца, Сабір чапляе на шыю стужку з нямецкім ордэ-

жыць, подых ветру вось-вось яго можа задзьмуць. І аспярожнёнка ступае Люба — артыстка В. Краўчанка — там, дома, малыя дзеці, і толькі б данесці свечку! А калі дайшла да роднага парога, — нервы, нервы! — закрычала, усклікнула з нейкай п'янай радасцю. Жыць, цяпер будзе жыць! Фашыст жа, які спакойна назіраў за гэтым псіхалагічным вопытам, з халодным разлікам страляе ў свечку — тушыць агонь. Потым страляе ў жанчыну...

Трагедыянасць падзей імкліва нарастае. Нема галосычы, у хату ўбягае бабка Настуля (К. Касцюкова), маці Любы. Неўзабаве немцы прыводзяць сюды цяжка параненага Васілька. Праз фашысцкую заслоны прарываецца ў хату, да сына, Надзея Пятроўна. Васілька спачатку яе не разумее: па-вошта прыйшла да немцаў? І толькі пасля высвятляецца, што яна, каб уратаваць сына і іншых людзей, адкавалі ўвагу немцаў, бавіць час. А калі ён надшыоў, гэты вызначаны час, уводдалі пачуліся выбухі, зардзелася чырванню неба. Гэта дзейнічаюць партызаны, помсцяць ворагам. А тыя ў шалёнай злосці ўсіх людзей запіраюць у хаце і падпальваюць яе. Польшы пажару засціць, здаецца, увес свет.

І калі надшыло прасвятленне, на сцэне — зноў фронтальна выстраіліся героі. Яны змагаліся з ворагам да канца, аддаўшы сваё жыццё за волю і шчасце людзей. І цяпер, звяртаючыся да глядачоў, звяртаючыся з тых ужо далёкіх вогненна-крававых гадоў, заклікаюць берагчы мір, змагацца за яго ўсімі сіламі.

Закончыўся спектакль, надшыоў час развітвацца з калектывам, які падарыў мне шмат хвалоючых, змястоўных хвілін.

— Вернецца ў Мінск — перадаць прывітанне Алесю Іванавічу Махначу. І скажыце, што мы з нецярпеннем чакаем ад яго новай п'есы...

А хто з нецярпеннем чакае гэтай новай п'есы ў нас, які з тэатраў хоць бы проста зацікавіўся папярэдняй? Вось і такое здараецца на нашым драматургічным фронце. Варта задумацца — чаму?

Анатоль САБАЛЕУСКИ,
доктар мастацтвазнаўства.

Як нялёгка, аказваецца, пералічыць вобразы, створаныя заслужанай артысткай БССР Раісай Васільеўнай Асіпенка на опернай сцэне! Нацыянальная геранія Алеся, жыццярадасная і бестурботная Вольга Ларына, маленькі патрыёт Ваня... здаецца, усёго больш за шэсцьдзесят. І кожная з роляў адзначана непаўторнай індывідуальнасцю спявачкі. Я сказаў бы, што імкніцеся даць самастойную трактоўку класічнаму вобразу і ролі з усім новага музычна-тэатральнага твора, — гэта яе галоўны творчы імпульс.

Лёс спявачкі склаўся так, што адначасова з вядучымі сольнымі партыямі ёй даручаліся часта таксама партыі другога плана. Ды і гэтыя, часам эпизодычныя партыі ў розных спектаклях запамінаюцца глядачу дынамікай эскізна намалёванага характару. Для яе за кожным нотным радком стаіць пэўная чалавечая асоба. І няма тут ніякага сакрэту. Проста Раіса Асіпенка належыць да той катэгорыі людзей тэатра — праўдзівых, працавітых, патрабавальных, — для якіх у мастацтве не існуе другародных спраў. Яны з поўнай аддачай і адказнасцю бяруцца за любую справу. А гэта высокая цэнніца ў нашым артыстычным асяроддзі, бо ў тэатры наогул многае трымаецца вась на такіх, як кажучы, падзейных у творчай рабоце людзях, што служаць справе самахвярна.

Раіса Асіпенка прыйшла на оперную сцэну з мастацкай самадзейнасці. Дарэчы, так фарміравалася наша мастацтва ў першыя пасляваенныя гады. У нядаўняй удзельніцы хору Гомельскага клуба чыгуначнікаў быў ужо вядомы поспех: тройчы — на абласным, рэспубліканскім і ўсесаюзным аглядах

мастацкай самадзейнасці 1945 года яна атрымлівала першую прэмію. Кансерваторыя, стажорская група тэатра... З тых часоў нашай творчай маладосці я і памятаю Раісу Васільеўну, студэнтку-старшакурсніцу. Нас тады ўсіх радавала, што сумяшчэнне вучобы ў кансерваторыі з асваеннем опернага рэпертуару дазволіла ёй хутка дэбютаваць у «Яўгеніі Анегіне», спецыяльна для Вольгі. Слухаючы не толькі прываблівае свежы голас — мецца-сапрана, мяккае і задуманае ў ніжнім рэгістры, вольнае і лёгкае ў верхнім; яны звярнулі ўвагу на выразны артыстычны талент маладой спявачкі. Заставалася ўражанне, што менавіта такую Вольгу — высёлую, жывавую, напаводзіце — увасобіў Чайкоўскі.

НЕПАЎТОРНАСЦЬ

За параўнальна кароткі час Раіса Асіпенка стварыла затым шэраг удалых сцэнічных вобразаў. Адзін з іх — Ядвіга ў оперы Манюшкі «Страшны двор». І тут таксама быў знойдзены непаўторны пластычны малюнак, звераны з унутраным зместам ролі. А дынамічная музыка оперы, пранікнутая песеннымі і танцавальнымі інтанацыямі, складаная па тэхніцы рэчытывы, гнуткія вакальныя лініі ў арыях — гэта ўсё патрабавала ад выканаўцы віртуознасці.

Той, 1955 год для Раісы Асіпенка быў асабліва напружаны. Творчы рост артысткі дазволіў ёй удзельнічаць у Дзекадзе беларускага мастацтва і літаратуры ў Маскве. Часу мінула багата, памяць, вядома, не захавала тых кранаючых радкоў, якія прысвячаліся сталічным газетамі нашай творчай моладзі. Помню толькі, што неаднаразова чытаў пра поспех Раісы Асіпенка, якая выканала партыі Вольгі і Ядвігі.

Прыглядаюся, як працуе яна над ролямі цяпер, успамінаючы ўражанні тых часоў, калі ўпершыню пабачыў Асіпенка на рэпетыцыі і пераконваюся: яе не змянілася! Усё так жа дапытліва вывучае свой вобраз, чытае і перачытвае мастацкія творы, цікавіцца гістарычнай літаратурай — шукае, шукае ўсё новыя і новыя рысы характару. Усё так жа спрачаецца з рэжысёрам за кожны рух, кожны нюанс сваіх паводзін на сцэне. Усё такая ж раборліва ў падборы наццома, прыдзірліва да работы грывёраў. Не паўтарыцца, знайсці сваё — няхай сабе гэта проста дэталі. Нейк даводзілася

назіраць за ёю ў ролі Паўлінкі ў оперы Ю. Семіяні «Зорка Венера». Вакальная партыя складалася ўсяго з некалькіх фраз, але ўвесь час, што знаходзілася Раіса Васільеўна на сцэне, яна ні на імгненне «не выключалася» з ролі — настолькі арганічная гэта актрыса, настолькі трывала, цалкам ужываецца яна ў кожны вобраз.

Некалі яна выступала ў амплуа, калі можна так сказаць, опернага трагедія: Ваня ў слаўтай драме Глінкі, Саўка ў оперы Р. Пукста «Марынка», Зібель у «Фаусту», Мілаўзор у «Шкавай даме»... «Шкавая дама» якраз з тых опер, у якіх Раіса Васільеўна давалася пець, а дакладней — іграць не адну ролю. Тут яна ў свой час выканала партыю Паліны, цяпер жа

стварае ў спектаклі змрочны вобраз старой графіні. Работа складаная мелавіта сваім акцёрскім напружаннем, бо патрабуе пэўнага жыццёвага багажы. У «Барысе Гадунове», апрача Федара, выконвае партыю Шынкяркі — і таксама стварае каларытны, запамінальны характар. А ў оперы Ц. Хрэнікава «У буру» — адной з нядаўніх пастановак нашага тэатра — Раіса Васільеўна занята ў ролі Аксіні. Роля складаная, псіхалагічна ёмістая. Наколькі ж дасканалая трэба было спацігнуць артыстыцы таямніцы сэрца маці, каб па-сапраўднаму загучалі драматычныя струны ў ролі!

Сцэнічны лёс спявачкі, яна сама гэта заўсёды падкрэслівае, звязаны не толькі з операй. Беларуская песня, якая прынесла Р. Асіпенка вядомасць, стала пуцёўкай у прафесіянальнае мастацтва, застаецца гарачым яе захаваннем. У выкананні Асіпенка наша народная песня прагучала на Міжнародным фестывалі дэмакратычнай моладзі і студэнтаў у Будапешце ў 1949 годзе. Конкурс песні на Усебеларускім фестывалі моладзі 1957 года прынес спявачцы званне лаўрэата. Сёння пі адзін канцэрт з удзелам Раісы Асіпенка не абыходзіцца без цудоўных, шчырых беларускіх песень. Да таго ж, песень часта малавядомых — і такіх большасць у рэпертуары Раісы Васільеўны. У гэтым таксама высветваецца рысачка яе непаўторнасці...

Як гэта добра, што ў беларускай опернай палітры ёсць і такая самабытная фарба!

Валерый ГЛУШАКОУ,
народны артыст БССР.

ДРАМЫ

нам, прымержае наску. Свавольчы, націскае курок аўтамата, аўтамат страляе. Захопленая гэтым відовішчам, зала тэатра юнага глядача таксама шчыра ўздрыгвае, хвалюецца, падказвае персанажам, што і як ім рабіць.

У Магілёве адбываецца іншае. Героі пагардліва ставяцца да ўсяго, што знаходзіцца ў пячоры. Ніякай цікаўнасці. З жорсткасцю маладосці выхваляюцца адзін перад адным штучнай храбрасцю, нават тады, калі натыкаюцца на немцаў. Тут не бутафорскія чучалы, а акцёры, апанутыя ў чорныя гітлераўскія мундзіры. Прываліўшыся да сцяны, яны выглядаюць стагтычна, але ў снах падлеткаў гэтыя фігуры ажывуць, паўтараючы, як у заповоленай кіназдымцы, дзённыя ўчыны.

Пасля аўтаматнай чаргі наступная веха ў абодвух спектаклях — знаходка скарбышак з грывамі і золатам. Асацыятыўны шлях вядзе аднаго рэжысёра да ўяўленняў шасцікласніка аб скарбах, другога — да шалёнага рытму каўбойскіх фільмаў.

Героі ў мінскім спектаклі пачалі яго сябрамі. Першая спрэчка пачнецца зараз, калі знойдзена золата. Дзеянне чужая псіхалогія нажывы. Дзіцячае ўспрыняцце золата звязана з прэміяй, якую атрымаюць піянеры. Прадмет спрэчкі — хто першы? Яны нават паб'юцца, але неўзабаве прызнаюць аўтарытэт разважлівага Мараціка і толькі ўпарты Алік нават у сне

будзе трымаць руку на скрынцы з золатам, маўкліва даказваючы, што ён адзін з першых прэтэндэнтаў на прэмію. Гэтак жа па-хлалучкоўску яны абыграюць знойдзены матацыкл. З дзіцячай пяшчотнасцю ўспомінаць бацькоў, употай баючыся іх гневу.

Магілёўскія героі не турбуюцца пра бацькоў. Ім проста няёмка ўспамінаць пра іх, яны ж выйшлі з-пад бацькоўскай апекі. І матацыкл у спектаклі няма. Для іх і золата таксама абсядзёна, як грошы старога вышуксу. Знойдзены скарб вылікае ў іх уяўленні сны з заходніх фільмаў — страляніна, пагоня, коннікі падаюць з каня, робячы кульбіты. «Залатая ліхаманка» правакучецца на яшчэ незакончаную спрэчку. Пад віскліваю музыку ідзе камічная пантаміма, імклівым рытмам якой аднолькава захоплены ўсе чацвёрта, але моцным па-ранейшаму застаецца Сабір. Мудрасць Мараціка яшчэ не зразумета, яшчэ не прызнана.

Вельмі важны палдынак фізічна дужага Сабіра з кволым і мудрым Марацікам праходзіць сэрз абодвух спектакляў. Ён пачынаецца з насмешна над адстаўшым у паходзе таварышам і канчаецца поўным трыумфам чалавечнасці, якая перамагла смерць. У мінскім Мараціку (артыстна В. Кавалерава) ёсць унутраная рухавасць і, адначасова, безбароннасць, які ў Мараце артыста С. Шульгі (Магілёў). У абодвух спектаклях гэта, безумоўна, вельмі цікавыя акцёрскія работы. У адпаведнасці з канкрэтна пастаўленымі рэжысёрамі задачамі па-рознаму выяўляецца выканаўцамі ролі маральна стойкасць і духоўная перавага сілы розуму герояў над нулятам сілы. У мінскім спектаклі Марацік моцны сва-

ёй прагай. Усё зведзець і недзіцячай сур'езнасцю; ён зусім не падобны да звычайных хлалучкоў; ён з тых выдатнікаў, якіх хвалююць не «пціёркі», што цешаць самалюбства, а сам працэс пазнання. Шчодрасць Марат В. Кавалеравай свае адкрыцці, пачынаючы з эцэнклапедычных паняццяў і канчаючы падназнай на ўроку таварышу. Гэта прага адкрыццяў і шчодрасць душы прыводзяць героя да яго самага важнага жыццёвага ўчынку — гатоўнасці прыняць смерць дзеля таго, каб зрабіць людзям дабро.

Бадай, у выканаўцы ролі Мараціка артыста С. Шульгі не так моцна аголен філасофскі сэнс спрэчак героя з іншымі персанажамі. Ён старанна хвае сваю фізічную кволасць і ні ў якім разе не хоча адставаць ад таварышаў; імкнецца быць звычайным хлопцам, такім, як усе, хоць нялёгка даецца яму пераадоленне страху і фізічных цяжкасцей. Калі Марацік у Мінску змірыўся з тым, што ён слабейшы за сваіх таварышаў і сцвярджае сябе як асобу ў разумнасці сваіх меркаванняў, то ў магілёўскім спектаклі ў героя выразна праступае жаданне не ўступіць у юнацкім саперніцтве. Яму доўга не ўдаецца прымусіць таварышаў слухаць сябе. Усе чацвёрта ў магілёўскім спектаклі выхваляюцца адзін перад адным сваёй дасведчанасцю. І толькі ў самым фінале пасля няўдалых спроб разамкнуць брапанаваныя вароты слай яны зразумеюць дану сапраўдным ведам, сапраўды чалавечаму пошуку, які не мае нічога агульнага з павярхоўнай інфармаванасцю. Магілёўскаму Мараціку перамога дастаецца цяжкай, таму што яго сутнасці занадта доўга яшчэ не бачаць, не цэняць, не прызнаюць. І як цвёрда ён прыходзіць у сваім апонімам маналогі да думкі, што нельга жыць без свету, без людзей, што прыкідвацца моцным

Такія яны — у Мінску.

чалавекам і быць моцным чалавекам — розныя рэчы! Нечалавечая сіла прымушае яго дацягнуць аслабелых таварышаў да выхаду з пячоры. Потым яны паднімуцца, моцна пераплятуць руні, падтрымліваючы адзін аднаго, і на секунду іх аслепіць сонца...

У мінскім спектаклі шмат бытавых падрабязнасцей, многа настрабайнай музыкі. Зала «пазнае» ўсе прыкметы дзіцячых паводзін. З дакладным веданнем псіхалогіі падлеткаў іграюць актрысы. Даючы ўрок маральных паводзін, тэатр часам захопляецца маралізаваннем і крыху згладжвае вастрыню канфлікту.

(Працяг на стар. 14).

ВІДАЦЬ, надыйшла пара для шырай размовы пра якасць агітацыйнага палітычнага плаката. III Рэспубліканская выстаўка плаката, якая экспануецца ў залах Палаца мастацтваў, дае для гэтага ўсе падставы. Доўгі час наша крытыка абыходзіла увагай беларускі плакат. Адсутнасць сур'ёзнай, прынцыповай ацэнкі прывяла да таго, што беларускі плакат пакуль не можа выйсці на ўсесаюзную арэну. Нават у буйной манаграфіі І. А. Свірыдавай «Савецкі палітычны плакат», выдадзенай у мінулым годзе выдавецтвам «Изобразительное искусство», для беларускага плаката не знайшлося ніводнага добрага слова!

Чаго грахі ўтойваць, плакат — па сапраўднаму вобразны, стылістычна цэласны, лаканічны і ёмісты па зместу — пакуль не заняў свайго месца на вуліцах і плошчах, яго «забіваюць» тэатральныя афішы, гандлёвая рэклама. Плакат адыходзіць у цішыню выставачых залаў, якія (што супроцьпаказана плакату!) і становяцца звыклым яго месцазнаходжаннем.

Вось плакатны аркуш І. Капяляна «Маладыя, дужыя рукі і гарачыя сэрцы патрэбны новабудуўлям». На фоне новабудуўлі — два хлопцы з камсамольскімі пудзёкамі ў руках. Тэма вартая для плаката. Але якая аблегчанасць думкі і пачуцця! Карнавальным духам вея ад гэтага аркуша. Як не дапасуюцца неахайныя фігуры людзей-знакаў з высокім і складаным сэнсам сённяшніх дзён.

Многія плакаты бяруць на сябе функцыі лікбеза. Хіба знойдзецца цяпер чалавек, які б не ведаў тых ісцін, пра якія расказваюць плакаты? Яны не нясуць навізны, у іх няма адкрыцця думкі — няма жывога, гарачага закліку.

Плакаты І. Радунскага, Л. Кроля, П. Калініна, В. Філімонава... У іх аўтары не змаглі знайсці свежага, нечаканага аспекту няхай і не новай тэмы, выклікаць у гледача менавіта той лад думак, асацыяцый, эмоцый, які «запраграмаваны» ў пэўным вобразе. Сэнс агітацыі толькі драбнее ад манатоннага паўтору лозунгаў.

Многія плакаты, выдадзеныя ў розныя гады «Агітплакатам», надзвычай банальныя, бедныя на мастацкія канцэпцыі, у іх адсутнічаюць вострыя, нечаканыя супастаўленні і зашмат надакучлівых паўтараў, прапісных ісцін, пасіўнай ілюстрацыйнасці. Іх аўтары — а сярод іх ёсць і вядомыя мастакі — не хочуць або не могуць зразумець, што сённяшнія ўмовы

жыцця, наяўнасць велізарнай колькасці сродкаў інфармацыі і прапаганды вымагаюць ад плакатыстаў новых форм, выўленчых сродкаў, больш складаных вобразаў. Многія агітплакаты суправаджаюцца шматслоўнымі, сухімі, сумнымі тэкстамі. Зачастую прыгожыя па графічнаму выкананню аркушы па сутнасці ілюстрацыйныя: мастакі кампануюць розныя сцэны як ілюстрацыі да лозунга, не больш (плакаты А. Ракоўскага, Т. Ігнаценкі, В. Сакалова і іншых).

Экспазіцыя выстаўкі заселена людзьмі з застылымі ўсмешкамі, з ура-

Адсутнасць «лававога» вырашэння тэмы, раскрыццё ідэі ў нечаканым ракурсе характэрны для шэрагу твораў, прысвечаных ахове прыроды і помнікаў архітэктуры. Па сапраўднаму вобразныя, выразныя, вострыя плакаты «Беражыце саітаруў лесу», «Ахоўваць прыроду — значыць ахоўваць Радзіму» (М. Стома), «Планецце — чыстае паветра», «Беражыце ваду» (У. Крукоўскі), «За чысціню наваколля» (І. Крэйдзік), «Браканьер — вораг прыроды» (У. Жук) і інш. У іх «працуюць» колер, кантраст светлых і цёмных танаў, якія сімвалізуюць барацьбу добра і зла — прыроды і разбураючых яе сіл.

І, тым не менш, праблем, звязаных з развіццём беларускага плаката, яшчэ шмат. Сёння ў Беларусі практычна ніхто сур'ёзна, на навуковай аснове, не абагульняе вопыт работы па стварэнні палітычнага плаката, не вывучае праблем, вырашэнне якіх садзейнічала б дзейнасці плаката. Міністэрства культуры і Саюз мастакоў БССР закупляюць плакаты рэдка, мала заключаюць дагавораў з мастакамі для стварэння паўнацэннага плакатнага фонду, што, натуральна, ускладняе работу і па арганізацыі перасоўных і стацыянарных выставак, і па падрыхтоўцы выдання манаграфіі пра беларускі плакат. У рэспубліцы поўнаасцю адсутнічае кантроль над выпускам тэатральна-відовішчых, гандлёва-рэкламных, медыцынскіх, спартыўных плакатаў, работа над якімі часта даручаецца выпадковым людзям. Адсутнасць у Беларусі тэатральна-мастацкім інстытуце аддзялення плаката таксама адмоўна адбіваецца на прафесіянальнай падрыхтоўцы мастакоў, якія працуюць у гэтым жанры. Вядома, загадаць шэдэўр нельга, але перашкодзіць стварыць падробку — неабходна.

Хочацца спадзявацца, што прыняповая размова пра лёс беларускага плаката будзе прадоўжана не толькі на старонках «ЛіМа». Для гэтага неабходна «разварушыць» творчую думку мастацтвазнаўцаў і мастакоў, прыцягнуць іх да больш актыўнага ўдзелу ў стварэнні беларускага плаката.

У нас ёсць мастакі, здольныя цікава, вобразна, ярка ўвасобіць у плакат розныя грані сучаснасці. Агульная задача тых, ад каго залежыць лёс беларускага плаката, — выкарыстаць гэтыя магчымасці, вынесці лепшыя плакаты з выставачых залаў на вуліцу — да масавага гледача.

В. КРЭПАК.

НА ДРУКАВАНА У «НАСТАЎНІЦКАЙ ГАЗЕЦЕ»

У нумары «Настаўніцкай газеты» за 4 снежня да Дня Канстытуцыі СССР надрукаваны фотарэпартаж «Права на вучобу, працу, адпачынак».

Пад рубрыкай «Наш лад жыцця» чытачам прапануецца артыкул кандыдата філасофскіх навук А. Радзюна «Крыніца усіх доброт». Пісьменнік М. Даніленка выступае з нататкамі «Зямля любіць дапытлівых», у якіх расказваецца пра Гомельскую абласную станцыю юных натуралістаў.

Трэцяя старонка — тэматычная. Пад рубрыкай «ТСН — у вучэбны працэс» на ёй з артыкуламі «Патрабаванне часу», «З тэхнікай на «ты»», «Стаўна на самастойнасць» выступаюць выкладчыкі Брэсцкага педінстытута П. Салоха і А. Гікайла, нарэспандэнт «Настаўніцкай газеты» І. Злотнік, заслужаны настаўнік БССР Л. Гінзбург.

Змешчана літаратурная старонка «Крынічка». Яна адкрываецца вершам Р. Гамзатава «Пісьмо настаўніку» (пераклад М. Скрыпкі). Чытачам прапануюцца вершы П. Пруднікава, Я. Крупенкі, І. Лашутні, М. Цайковіч, апавяданне Ул. Януковіча «Неспадзяванасць».

Пад рубрыкай «Партыйная хроніка», «Факт з пісьма», «Сто радкоў мінскіх навін» друкуюцца паведамленні са школ рэспублікі.

«Школьная насаценгазета» — так называецца перадавы артыкул газеты за 8 снежня.

Пад рубрыкай «Партыйнае жыццё» надрукаваны артыкул загадчыка аддзела прапаганды і агітацыі Крупскага РК КПБ М. Камоска «Вынік пошуку — якасць».

У падборцы «Роздум пасля знамянаў» змешчаны артыкулы Н. Цімафеенкі і К. Анкалава «Як вывучыць географію» і Т. Андраюка і С. Жамчужнага «З чаго пачынаецца абітуріент».

Змешчана нарэспандэнцыя А. Кірпічэнкава з Гомеля «Ад прапаўна — да дзевіня» са справядліва-выбарнай абласной прафсаюзнай канферэнцыі.

Пад рубрыкай «Расказы аб прафесіях» надрукавана замалёўка А. Сачанкі «Бібліятэкар», Л. Данілевіч прапануе нататкі з Рэспубліканскай выстаўкі твораў самадзейных мастакоў і народных умельцаў «Ярнія фарбы жыцця».

Раздзел «Крытыка і бібліяграфія» прадстаўлены рэцэнзіяй І. Пажогі «Кніга Ядвігіна Ш.».

Пад загалоўкамі «Весті з Гомельшчыны», «Дашкоўская мазаіна», «Саваты і школа», «Спартыўныя ладзеі» надрукаваны падборкі цікавых інфармацый.

ГУЧАЦЬ ПАЭТЫЧНЫЯ РАДКІ

Тэатру дэкламатараў «Жывое слова» Мінскага педагагічнага інстытута ім'я А. М. Горкага споўнілася дзесяць гадоў. Калектыву — неаднаразовы прызёр многіх гарадскіх і рэспубліканскіх конкурсаў. У гэтым годзе ён стаў лаўрэатам другога тура Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных.

Самадзейныя артысты выступалі па ўдарных камсамольскіх будоўлях у Брэсцкай і Магілёўскай абласцях, у Кіеве.

ПРАЗ РАДКІ ДРАМАМЫ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 12).

У магілёўскім спектаклі страцілі і супярэчнасці надзвычай абвостраны. Гэта патрэбна рэжысёру Ю. Міроненку для таго, каб глядач разам з героямі сам без падказкі жажнуўся ад бяздонных глыбін насілля над асобай, сам без падказкі прышоў да адмаўлення культуры сілы і вынес са спектакля перакананасць у перамозе чалавечага аднання. Думка сама па сабе простая: чым цяжэйшая барацьба, тым больш жаданая перамога. Тэатр больш за ўсё баіцца дэкларацыі. Дэкларацыя губіць эмацыянальнае ўздзеянне мастацтва. А ў магілёўскім спектаклі ўсё трымаецца на аголеных нервах рэжысёра і акцёраў.

Феерыя рэжысёрскіх асацыяцый рэалізуецца акцёрамі ў імклівым рытме, з псіхалагічным і пластычным напружаннем. Найбольш ярка гэта выяўлена, калі Сабір практычна паказвае, што такое «культ сілы».

Работа Ю. Кухаронка ў ролі Сабіра Мамедова самая цэласная і цікавая ў магілёўскім спектаклі. Ён не так ужо выразна пераўзыходзіць таварышаў знешняй фізічнай сілай, але перакананы, што яна — гарантыя ўдач у жыцці.

Сабір актрысы Юліі Палосінай у Мінску і на галаву вышэйшы, і ў

плячах шырэйшы. А сіла Сабіра — Кухаронка ў яго перакананні, у цвёрдасці мускулатуры, у беззапаветнай храбрасці, нарэшце, у тых вольных імпульсах, якія не праўляюцца, ды прымушаюць усіх падпарадкоўвацца яму на працягу доўгага часу. Ён — «лідэр»!

Старанна прадуманая пластычная сцэна бойкі паміж хлапчукамі робіць фігуру Сабіра жаклівай і агіднай. Гэта пераломны момант спектакля. Сіла ператварылася ў жорсткасць. Штосьці зварынае з'явілася ў чалавечым абліччы. Перапоманы злосціо твар, раздутае, асіметрычнае цела, якое адигрухоўвае ад сабе ўсё, што трапляецца на яго шляху. Працверджэнне заканчваецца історыяй.

Змучаны згрызотамі сумлення Сабір будзе шукаць збавення. Звязкі гранат паліяць у браніраваныя вароты, але вароты не варухнуцца. Тады ў бяссільнай злосці ён будзе кідацца на іх зноў і зноў. Яму так хочацца зрабіць немагчымае, што ён уявіць сябе атлантам, здольным утрымаць на сваіх плячах неба. Вароты пачнуць павольна перамяшчацца з глыбіні сцэны, насаўваючыся на Сабіра і гледачоў. Яны пачнуць паварочвацца паддаючыся валавому закліку Сабіра, ён перакуліць іх на сваіх плячах, у трывожных сполах святла выведзе таварышаў. Але гэта

толькі трызненне. Настане цішыня. Магутныя мускулы не дапамаглі. Выхад з пачоры па-ранейшаму закрыты.

Усе захапляюцца Сабірам, усе хочуць быць падобнымі да Сабіра, але барацьбу за лідэрства вядзе адзін Алік Багірэнкаў. У мінскім спектаклі гэта гарэзлівы і свавольны падлетак. З тых, наго называюць выскачкамі. Ён таксама прэтэндуе на месца «лідэра», але стаць ім ніколі ён не змог, бо яго «хачу» не падмацавана грунтоўным «ведаю». Гэта «ведаю» належыць Марату Багіраву. Па-акцёрску маюць ролі Аліна ў магілёўскім спектаклі больш крохці. У В. Лёгіна гэта своеасаблівы «юны нігіліст», часам істэрыйны юнак. З Сабірам яны і сябры, і канкурэнты. У гэтага юнака актыўная сіла і жаданнем заваяваць увагу Камы. Што ж, і тут «прабываюцца» рысы будучай чалавечай асобы...

І, нарэшце, Кама. Калі ў мінскім спектаклі ўсе трое крышачку пахлапчукоўску фанабэрацца перад дзяўчынкай, то ў магілёўскім яны ў яе закаханы і па-свойму дабіваюцца яе прыхільнасці. Кама (Т. Пячонкіна) адкрыта аддае перавагу Сабіру. У яе ўзаемаадносінах з юнакамі ўвесь час прысутнічае элемент какецтва юнай жанчыны, якая ведае чану сваім чарам. Яна стрымлівае хлапчукоў, ачышчае іх, «мелодыя Камы» пастаянна гучыць у іх, напамінаючы аб бескарыслівым рыцарстве, аб мужчынскай годнасці.

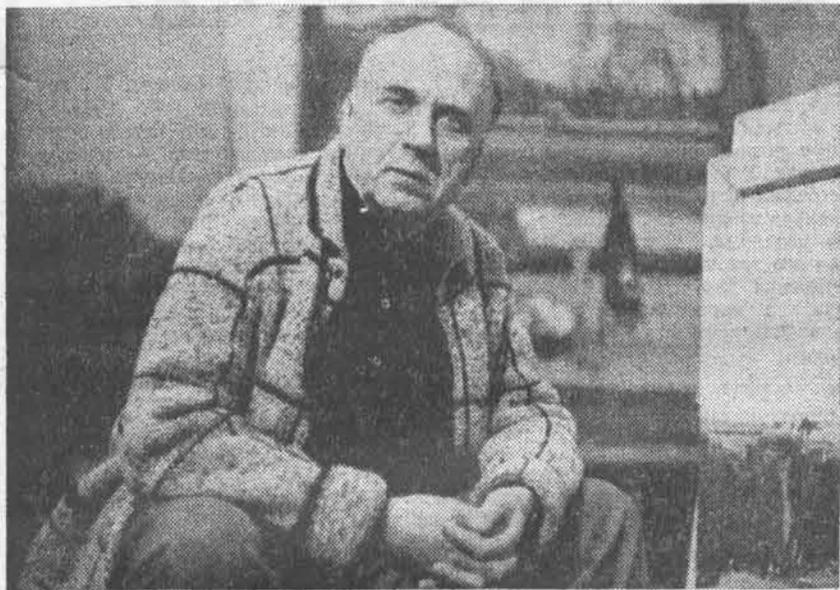
Чатыры складаныя чалавекі уваходзяць у жыццё.

У спектаклі рэжысёра Ю. Міроненкі героі твора зведалі сапраўдны па-

куты, якія ачысцілі іх душы ад усяго наноснага, фальшывага. Момант ісціны настаў. Як бы ні склаўся іх лёс далей, мы ўпэўнены ў іх грамадзянскай стойкасці. Гэтыя хлопцы ўжо ніколі не спатыкнуцца, не пададуць! Таксама цяжкія выпрабаванні выпалі на ішчэ слабыя плечы шасцікласнікаў у спектаклі, пастаўленым М. Кавальчыкам. Многае зразумелі гэтыя дзеці на парозе, што аддзяляе дзяцінства ад юнацтва. Ды ці змогуць яны аддзяліць небяспечныя прыгоды ад маральных выпрабаванняў, ці не палічаць яны ўсё, што адбылося, выпадкам, гульнёй? Так, у гэтым узросце і гульня ішчэ застаецца сродкам пазнання. Чым павернуцца недзіцячыя выпрабаванні для дзіцячай душы? Сюжэтныя перыпетыі крышачку прытушылі вострыню прапанаванай праблемы ў мінскім спектаклі, затое ў магілёўскім — грамадзянскі пафас твора даведзены да гранічнага нападу.

Абодвум спектаклям аддадзены лепшыя думкі, фантазія, нервы, тэмперамент. Падабенства і адрозненні спектакляў, іх вынік не дазваляюць мне выносіць катэгарычны прысуд, выстаўляць «адзнакі», бо адпраўнымі пунктамі для маладых рэжысёраў былі занадта непадобныя аўдыторыі — дзіцячая і дарослая. І ўсё-такі не магу не сказаць, што адчула захапленне спектаклем Ю. Міроненкі ў Магілёве. Ён пра дзіцяц, але не толькі пра дзіцяц.

Таццяна АРЛОВА.

Народны мастак БССР В. Цвірно.

СПАСЦІГНЕННЕ ПРЫГАЖОСЦІ

— Гэта мая пара!.. Еду на вёску!.. Такія словы чуеш ад яго ўвесну і ўвосень, калі ў беларускай прыродзе ўсталявацца менавіта тыя настроі, якімі вызначаецца жыццё Віталія Цвірна, — настроі, характэрныя вытанчанасцю тонаў і адценняў, іх адметнай пшчотнасцю. Ён гэтую хуткаплыннасць здольны не толькі чула ўлоўваць і перажываць, але і пераканальна, дакладна перадаваць і маслам або тэмпераю на палатне, і капрызную, але яму заўсёды падуладнаю, акварэллю на паперы.

— Мая пара!..

Яна бывае і ўзімку, і ўлетку, тая непаўторнасць роднай прыроды, з якой знітаваны яго самыя запавет-

ныя мастакоўскія пачуцці, творчыя надзеі. Воля да творчасці, апантанасць у рабоце, жаданне выказаць людзям, перадаць ім праз трапяткі жыццёвыя усё тое, што і слову непадуладна, літаральна вырывае, гоніць яго з утульнай майстэрні пад адкрытае неба, дзе шмат прасторы і паветра, дзе толькі рухомасці ў кожнай сцябліны, дзе невычарпанная палітра тоіцца ў пахмурнасці або ва ўсмешцы якой-небудзь самай звычайнай аблачынкі.

Прыгаджаючы створанае ім, так шырока вядомае па шматлікіх выстаўках (у тым ліку і далёка за межамі рэспублікі), мяркую, што кожны нагодзіцца: не бывае ў роднай прыродзе не ягонай пары. Пра кожную мо-

жа з поўнымі на тое падставамі сказаць: «Мая!..».

Можа быць, іменна таму і цяпер у яго майстэрні столькі палотнаў, нацягнутых на падрамнік, — белых, загрунтаваных, — чакаюць дотыку пэндзля... Гэтыя белыя палотны — ледзь не па ўсёй майстэрні!..

А ён — паказвае тыя, якія шчэ «толькі» ўчора-паўчора (ды і сёння ўраніцы!) былі вольныя і некрэпнутымі, як гэтыя, падрыхтаваныя для наступнай работы!..

— Не магу ўседаць у горадзе такою парой!.. І не магу не працаваць кожны дзень!.. Толькі кожны дзень — іначай нічога не зразумееш ні ў роднай прыродзе, ні ў сабе самім!.. Пакуль не напішаць матыў некалькі разоў — хіба асвоіш яго? — пытаецца не ў мяне і не ў майго калегі — маладога мастацтвазнаўцы, а ў самога сябе. І — пытаннем сцвярджае адказ.

Палатно за палатном, яшчэ не паказаны шырокаму гледачу, становяцца адно за адным каля сцяны — дзе больш святла.

На гэты раз — ізноў Міншчына!.. Чароўная ў багаці сваіх фарбаў — мядзяных, рудых, бэзава-шэрых, бяліса-блакітных... Пейзажы не перакажаш — трэба глядзець. Аднак магу сказаць, што ніводзін матыў з толькі што напісаных ім нават у адной і той жа мясціне не паўтарае другія. Есць улюбёныя кампазіцыйныя хады, але яны вар'іруюцца. Пастаянна вар'іруюцца.

Гэтак жа, як коды гадоў назад, у Гродна, калі апантана пісаў Каложу ў дзесятках акварэляў і палотнаў, пакуль не вывучыў усю, пакуль не вычарпаў сябе і свой інтарэс настолькі, што захоплівае праз гэтыя работы і нас, гледачоў, — менавіта гэтак жа і сёння выяваецца, спасцігаецца сутнасць Заслаўя, і дагэтуль неаднойчы пісанага!.. А калі будзе вычарпаны матыў — сёння ніхто (як і сам) не адкажа!..

Сам для сябе ён, магчыма, і не так фармулюе задачу (кажа пра тоны, іх адценні, прыгажосць лаканічных архітэктурных форм, прастору неба, ча-

роўнасць дрэў і ўзгоркаў), але іначай не сфармулюеш, упершыню вокалігненна ўчытваючыся ў палотны: спасцігненне прыгажосці!..

Мінская восень паўстае ўвачавідні ва ўсім сваім адметным стане — ад буйных фарбаў той пары, якую шчэ ад Левітана завёў «залатою», да няяркіх, але такіх шчымліва-задушэўных настройаў перад самым снегам.

Мабыць, можна так акрэсліць: творацца штодзённым беларускай восені. Гэта, так сказаць, паводле прыродных матываў, якія складаюць сэрцавіну кожнага толькі што напісанага пейзажа. А ёсць жа ў кожным з іх яшчэ і нешта не менш (калі не больш?) істотнае: творацца штодзённым унутранага жыцця — уласнага і сваіх сучаснікаў, дзеля якіх вольны гэтая лірычная споведзь!.. Нездарма В. Цвірко так любіць падкрэсліваць: — Я ўвесь выказваюся ў работах!..

Што яшчэ дадам?.. Давайце лепш новыя акварэлі пакажу!..

Гэтыя акварэлі — бы маленькія лірычныя вершы. І мне здаецца, без іх нельга ва ўсім багаці прачытаць ягоныя пазмы — серыі карцін, прывесчаныя спасцігненню жыцця чалавечай душы, спрадываранай на трапяткое жыццё прыроды. У гэтых акварэлях — бы агоньнасць пачуцця, бы найінтымнейшае прызнанне ў пэўных вокалігненных зрухах душы.

Глыбокі паэт-лірык паўстае перад табою. Паэт-эксперыментатар. Паэт, якому ўласціва вечная ўнутраная незадоволенасць сабою.

Ці не адсюль — тая творчая трывога, якая штурхае зноў і зноў да палатна?..

— Заўтра ж на досвітку — паеду!.. Такі матыў, скажу я вам!..

А сам кранаецца яшчэ вільготнага сённяшняга палатна, дзе пад стрымана-светлым небам — зямля Заслаўя, бы ўвянчана стародаўняю вежаю!..

Прыглядаецца!.. Відаць па ўсім, неспакойна прыглядаецца!..

Не, няма спакою ў гэтай майстэрні! І няхай яшчэ доўга не будзе!..

Уладзімір БОЙКА.

Многія кнігі, выпушчаныя нашымі выдавецтвамі за апошнія дзесяцігоддзе, знайшлі шырокі водгук сярод аматараў літаратуры, адзначаны дыпламамі на міжнародных, усесаюзных і рэспубліканскіх конкурсах на лепшую кнігу. Менавіта ў гэтыя гады ў нас быў пакладзены пачатак і выданню кніжнай мініяцюры.

Першая мініяцюрная кніга з'явілася ў 1965 годзе. Гэта быў зборнік вершаў і песень вядомага беларускага паэта Адама Русака «Звоны крыніцы». Аформіў яго мастак Л. Асецкі, а выдаў Мінскі паліграфкамбінат імя Якуба Коласа.

Потым, у 1967 годзе, выдавецтва «Беларусь» падрыхтавала, а паліграфкамбінат надрукаваў і пераплету яшчэ два мініяцюрных выданні — зборнікі вершаў народных паэтаў Я. Купалы і Я. Коласа ў перакладзе на рускую мову. Кожны з іх адкрываецца невялікімі прадмовамі, аўтары якіх — народны паэт Беларусі, Герой Сацыялістычнай Працы Пятрусь Броўка і паэт Максім Лужанін. Купалаўскі зборнік аформлены мастаком М. Гуціевым, коласаўскі — мастаком В. Шаранговічам. Фармаці кнігі і футляраў да іх — не большы за каробак ад запалак.

Наступнае мініяцюрнае выданне — зборнік вершаў савецкіх паэтаў, прывесчаных Уладзіміру Ільічу Леніну. У

кніжачцы 24 вершы, сярод іх — творы Д. Беднага, У. Маякоўскага, У. Лугаўскага, М. Святлова, Я. Коласа, П. Броўкі і іншых паэтаў. Надрукаваны тут і вядомая паэма П. Броўкі «Заўсёды з Леніным», назва якой стала агульнай для ўсяго зборніка. Кніга выйшла ў свет да 100-годдзя з дня нараджэння вялікага правядыра працоўных з кароткай працавай прадмовай Пятруся Броўкі, мастацкае афармленне — Л. Прагіна. Кніга выпушчана на рускай мове.

Да 50-гадовага юбілею камсамола рэспублікі быў выдадзены зборнік вершаў «Арляняты». У ім надрукаваны творы народных паэтаў рэспублікі Я. Купалы, Я. Коласа, П. Броўкі, М. Танка, А. Куляшова, прывесчаныя камсамолу; кніжачка выдадзена на дзвюх мовах — беларускай і рускай.

БЕЛАРУСКАЯ КНІЖНАЯ МІНІАЦЮРА

Шырокую вядомасць у рэспубліцы набыла кніжка «Лясныя песні», выпушчанае выдавецтвам «Беларусь» у 1970 годзе. Праўда, фармаці яе крыху перавышае традыцыйны міжнародны. Змешчаны ў зборніку вершы напісаны беларускімі партызанамі ў суровыя гады Вялікай Айчыннай вайны. Афармленне кнігі зроблена мастаком М. Гуціевым, які сам прымаў удзел ва ўсёй прадуманай барацьбе супраць ворагаў і добра ведае партызанскае жыццё. Каліровыя малюнкi, цікавае вонкавае афармленне прыцягнулі ўвагу шматлікіх аматараў кнігі.

Чарговя дзве кніжкі — зборнікі вершаў народных паэтаў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа — выпушчаны выдавецтвам «Мастацкая літаратура» ў 1972 годзе — да 90-годдзя з дня нараджэння заснавальніка сучаснай беларускай літаратуры. Прадмовы да іх напісалі А. Валюгін і Я. Сіпакоў. Малюнкi

мастакоў Б. Заборава і В. Шаранговіча.

Парадавалі выдаўцы і паліграфісты аматараў мініяцюрнай кнігі, выдаўшы зборнік лірыкі Пятруся Броўкі «Ты — мая ічолка» і кнігу вершаў беларускіх паэтаў «Братэрства». Зборнік П. Броўкі аформлены каліровымі малюнкамі мастака В. Бароўкі. У кнізе — 50 вершаў з паралельным тэкстам на беларускай і рускай мовах. Пераклаў вершы вядомы рускі паэт Якаў Хелемскі. Зборнік гэты два разы выдаваўся дадатковым тыражом, а яго агульны тыраж склаў больш чым 10 тысяч экзэмпляраў. У кнізе змешчана прадмова С. Грахоўскага.

Зборнік «Братэрства» выйшаў у свет да 50-годдзя СССР, у ім — 36 вершаў амаль 30 беларускіх паэтаў. Творы, змешчаныя тут, прывесчаны непарушнай

братняй дружбе народаў нашай краіны. Афармленне зборніка і яго мастацкае рэдагаванне Л. Прагіна.

Тры кніжкі-мініяцюры выйшлі ў 1975 годзе. Гэта паэма Янкі Купалы «Тарасова доля» з паралельным тэкстам на трох мовах — беларускай, рускай і ўкраінскай; зборнік вершаў паэтаў народаў СССР «Камуністы»; верш вядомага рускага паэта Я. Далматойскага «Азбука». Цікава адзначыць, што паэма «Тарасова доля» багата аформлена рэпрадукцыямі карцін вялікага ўкраінскага кабары Тараса Шаўчэнкі.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Рыгору Шкрабу ў сувязі з напаткаўшым яго горам — смерцю МАЦІ.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Міхасю Вышынскому з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці БАЦЬКІ.

**СУСТРЭЧЫ,
ПОШУКІ,
АДКРЫЦЦІ.**

ЗНОЙДЗЕНА У АРХІВЕ

З ГІСТОРЫІ КНІЖНАГА ЗНАКА

ПОМНІК РАСКАЗАЎ

ТАМ, ЗА ГАДАМІ...

Пяцьдзесят гадоў назад — у 1926 годзе — пачаўся членства члена-карэспандэнта Інбелкульту (Інстытута Беларускай культуры) мастацтвазнаўцы прафесара М. Шчакаціхіна, этнографу М. Каспяровіча і А. Шлюбскага было арганізавана «Беларускае таварыства бібліяфілаў» — БТБ.

Старшынёй таварыства быў выбраны прафесар М. Шчакаціхін, сакратаром — М. Каспяровіч, а пазней — аўтар гэтых радкоў. Членамі праўлення былі літаратуразнаўца і пісьменнік В. Вольскі і прафесар Б. Эпімах-Шыпіла — правадзейны член Інстытута Беларускай культуры.

БТБ ставіла сваёй мэтай аб'яднанне кнігалюбаў, калекцыянераў, мастакоў, майстроў кнігі, развіццё цікавасці да кнігі і яе афармлення.

На пасяджэннях БТБ зачыталіся даклады па гісторыі кнігі. Так, прафесар М. Шчакаціхін на адным са сходаў абраў членаў і гасцей з граўярамі магілёўскага граўера XVIII стагоддзя В. Вашчанкі. Пазней мы мелі магчымасць прагледзець у арыгіналах некалькі кніг з граўярамі першага беларускага кнігадрукара Скарыны. На пасяджэннях праводзіліся прагляды і абмеркаванні работ мастакоў па афармленню кніжнай і часопіснай прадукцыі, а таксама праекты экслібрываў.

У 1928 годзе пад маркай БТБ быў выдадзены

зборнік «Экслібрывы А. Тычыны» тыражом 200 экзэмпляраў.

Для выдання альбома спадчыны паясоў мастакаў М. Лебедзеў і А. Тычына зрабілі каляровыя замальёўкі паясоў у Эрмітажы і этнаграфічным музеі ў Ленінградзе, а мастак М. Філіповіч у Смаленску, у былым Тэнішэўскім музеі.

Дзейнасць БТБ не абмяжоўвалася інтэрэсамі адной рэспублікі. Былі наладжаны сувязі з РТСК і ЛТЭ (Рускае таварыства сяброў кнігі і Ленінградскае таварыства экслібрывістаў). У ЛТЭ правадзейны член таварыства Л. Мартэнс прачытаў даклад пра кніжны знак Беларускай мастакоў.

У 1927 годзе БТБ разам з Белдзяржвыдавцтвам удзельнічала ў Міжнароднай выстаўцы кнігі ў Лейпцыгу, дзе экспанаваліся работы мастакоў А. Вало, П. Гуткоўскага, Г. Змудзінскага, В. Дваракоўскага, А. Тычыны.

Да дзесяцігоддзя Савецкай улады ЛТЭ арганізавала ўсесаюзную выстаўку мастацкага экслібрыва. На ёй былі паказаны работы і трох мастакоў БССР.

Дзейнасць БТБ, створанага ў гады адраджэння нацыянальнай культуры, прынесла вялікую карысць у развіцці краязнаўства, мастацтвазнаўства, гісторыі і вывучэння кнігі.

А. ТЫЧЫНА.

У ГАСЦЯХ У ШКОЛЬНІКАЎ

Крыху незвычайны фрок Беларускай літаратуры прайшоў у дзесятых класах сярэдняй школы № 91 Мінска. Выкладчык Ю. Коржыкаў пазнаёміў вучняў з гасцімі — крытыкам І. Кудраў-

цавым, паэтам К. Камейшам, Н. Загорскай, Я. Хоалеам.

Адбылася цікавая гаворка пра асноўныя напрамкі развіцця сучаснай беларускай літаратуры.

Б. ВАСІЛЬЕЎ.

Лекі Багдановіча

Вясной 1909 года Максім адчуў сябе кепска: узнялася тэмпература, стаў біць кашаль, горлам пайшла кроў, Хлопец увачавідкі марнеў. Сумненняў не заставалася: сухоты. Гэта спадчыная хвароба сям'і Багдановічаў з'яля ў свой час у магілу маці Максіма, а ўсяго год таму назад, у красавіку 1908 г., — старэйшага брата Вадзіма. Патрэбна было дзейснае і, прычым, неадкладнае, тэрміновае лячэнне.

Па парадзе дактароў бацька ў часе летніх вакацый в'язе восемнаццацігадовага гімназіста ў Крым. Выбар выпаву на Ялту, дакладней, на яе колішні прыгарад — узгоркавую, сухую Аутку. Тут, дамовіўшыся пра харчаванне і іншыя кватэрныя паслугі, Адам Ягоравіч пасяляе свайго сына на малочнай ферме «Шалаш». У невялікім двухпавярховым асабняку, з шырокімі вокнамі і прасторным балконам, кватаравала не шмат, і толькі тая, каму супрацьпаказана было блізкае суседства з морам. Сярод іншых — некалькі маладых хлопцаў і дзяўчат.

Ялцінскі доктар канстатаваў: працэс у лёгкіх ёсць, але ў самым пачатку, можна вылечыцца. Прыпісаў патрэбнае лякарства. Параіўшы Максіму «весці жыццё спакойнае, больш ляжаць у цені, нагульваць вагу», Бацька вярнуўся дадому, у Яраслаўль.

Аднак не такі быў ён, М. Багдановіч, каб сонна вылежвацца ў цені маладых кіпарысаў. Вельмі хутка яго надхпіла агульная хваля

жыцця ў пансіёне. Разам з моладдзю ўдзельнічаў у частых прагулках у горы, у розных пікінаках, забавах. У гэты час яго сустрэла і ці не першае юнацкае захапленне. І сёння невядома, чым паланіла яго тая містычна настроеная дзяўчына Кіціцына, з якой ён упершыню пазнаёміўся ў «Шалашы».

Зусім магчыма, якраз гэтай незразумелай сваймі містычнасцю, якую юнацтва нярэдка прымае за неразгаданую глыбіню і значнасць. Як бы там ні было, але менавіта ёй, Кіціцынай, прысвечаны яскравыя радкі вершаў «Мы гаворым удвух», «Я балны, бескрыдлаты паэт», «Ужо пара мне дадому збірацца» і інш.

Разам з тым быў у Максіма ў летнія крымскія дні 1909 года яшчэ адзін, мабыць, самы гадоўны занятак, пра які не згадаваўся нават бацька паэта. Ва ўсякім разе, у сваіх падрабязных успамінах пра сына Адам Ягоравіч аб гэтым не гаворыць ні слова.

Вось я трымаю ў руках невялікі кавалак паперы, а на ім рукою Багдановіча старанна, як заўсёды, выведзена:

«Подписываюсь на «Н[ашу] Н[иву] на 2 мес[яца] русским шрифтом. Адрес мой: Ялта, Аутка, дача «Шалаш», М. А. Богдановичу. М. Богданович».

Гэтыя некалькі радкоў М. Багдановіча, якія захоўваюцца ў Дзяржаўным архіве літаратуры і мастацтва БССР (ф. 3, воп. 1, адз. зах. 37, арк.

281), цікавыя ў многіх адносінах. Па-першае, перад намі самы ранні з вядомых лістоў аўтара «Вянкі». Датаваць яго трэба маём-чэрвенем 1909 г. (найбольш ранні ліст паэта, які мы сёння ведаем, датаваны канцом 1911 г.).

Апрача гэтага, ліст М. Багдановіча неабвержна ўказвае, што «Наша нива» прыходзіла пэўны час нават у далёкую Ялту, як яна ў свой час ішла ў Маскву, Пецярбург, Адэсу, Львоў і іншыя гарады Расіі і свету. Вядома, Максім не толькі сам чытаў яе, але даваў чытаць іншым, тым самым пашыраючы інфармацыю пра тагачасную беларускую прэсу, культуру наогул.

Аднак самае важнае, на што ўказвае ліст, дык гэта тое, што беларускі паэт нават сярод экзатычнай прыроды Поўдня не мог развітацца з думкамі пра родны край, яго цяжкі і трывожны лёс. Газета, з якой трымаў сувязь М. Багдановіч з самага пачатку яе выхад у свет, і цяпер з'яўлялася тым хлебам надзённым, больш таго — своеасаблівымі лекамі, без якіх ён ніяк не мог абысціся. Яна дала паэта з роднай зямлёй, расказвала пра характэрнае прыроды і клопаты працоўнага чалавека, паказвала прыгажосць «песняў беларускага мужыка», яго казак і легендаў, нагадвала пра неабходнасць служэння гэтаму, «як выклатаму богам», краю.

Упершыню «Нашу ниву» выпісала Максіму хросная маці Вольга Елі-

фанаўна Сёмава. У гэтай газеце ў 1907 г. з'явіўся яго першы друкаваны твор — прытча «Музыка». Наогул жа, у «Нашай ниве» было змешчана каля дзевяноста вершаў Багдановіча, тры апавяданні, некалькі артыкулаў — амаль усё з прыжыццёвых публікацый пісьменніка. Зразумела, кантактаў з выданнем ён не хацеў перарываць нават на два месяцы.

Думаецца, менавіта ў гэты час выпявалі задуму, а магчыма, і пісаліся творы, якія паэт, адразу ж па сваім вяртанні з Крыма, стане дасылаць у тую ж самую «Нашу ниву». Вось толькі вераснёўскія 1909 г. публікацыі ў газеце вершаў М. Багдановіча: «Лясун» (3 верасня), «Над возерам» (10 верасня), «Краю мой родны! Як выклаты богам...» (17 верасня), «3 песняў беларускага мужыка» (24 верасня)...

Хіба можна было за такі кароткі час, без летняга «задзелу», напісаць, адаслаць і надрукаваць у газеце ўсе гэтыя творы? Відаць, адбылося гэта якраз таму, што і ў летнія месяцы, у канікулярны час, прызначаны на адпачынак і лячэнне, Максім не «нагульваў вагу», а жыў актыўным творчым жыццём.

А лячэнне?

«Пабыўка ў Ялце, — згадваў пазней бацька пра Максіма, — значна яго аздаравіла: ні ялцінскі доктар, ні яраслаўскі не знайшлі нічога трывожнага ў лёгкіх, і выглядаў ён даволі добра».

Вячаслаў РАГОЙША.

Новае пра Грушвіцкага

дзя, часткова высвятляюць яго жыццёвы і творчы шлях. Далейшыя пошукі далі новыя вынікі.

На помніку М. Грушвіцкага, адшуканым нядаўна на Ракаўскіх могілках, акрамя храналагічных дат жыцця і смерці, на левым баку змешчаны першы фрагмент музычных кампазіцый аўтара. Словы «Тут наш лірнік вясковы сканаў, граючы на ліры» прыгадваюць эпітафію помніка У. Сыракомлі «сканаў, граючы на ліры». Паколькі яны пакладзены на ноты — маем перад сабой частку раманса.

З адваротнага боку помніка знаходзілася, напэўна, цяпер назаўсёды страчана, мармуровая дошка.

Сам маёнтак Выганічы, паводле спіса землеўладальнікаў Мінскай губерні за 1876 год, належаў Рудольфу Міхайлавічу Грушвіцкаму, — трэба думаць, брату М. Грушвіцкага. Можна меркаваць, што сам кампазітар — гаспадарчымі справамі не займаўся, таму што апошнія гады жыцця пасля жаніцбы сына правёў у Ракаве ў будынку Язвінскага (зараз вуліца Вястужава).

Старэйшая жыхарка вёскі Пярэжары, што напалёку ад Выганічы, Ганна Мазура прыгадвае, што Грушвіцкі быў сярэдняга росту, з сівымі валасамі, насіў вусы, з сялянамі размаўляў патутэйшаму, г. зн. па-беларуску.

Вось такія яны, новыя, але далёка лямчэ не поўныя звесткі пра аднаго з тых, хто стаў ля вытокаў Беларускай прафесійнай музыкі.

І. ЯНУШКЕВІЧ.

На здымку: помнік М. Грушвіцкаму на Ракаўскіх могілках.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга Друкарня Выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856 АТ 01596

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела вывучэння мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масвай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-83, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Зяір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН,

Анатоль ГРАЧАНІКАЎ, Юрый ГРЫГОР'ЕЎ,

Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАЎ,

Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА,

Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара),

Уладзімір НЯФЁД, Віктар ПРАТАСЕНЯ,

Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОЎ,

Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК (адказны сакратар),

Рыгор ШЫРМА.